

12—13 maj.

Debatter m. m.

Fredagen den 12 maj.

Sid.

Svar på interpellation av herr Tjällgren om fullföljande av vissa påbörjade vägföretag	3
--	---

Lördagen den 13 maj.

Ersättning för svenska privata intressen i Polen	6
Uppsägning av Marshallavtalet	8
Förbud mot atomvapenkrigföring	14
Sveriges utträde ur Europarådet m. m.	26
Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget	28
Subventionering av vissa varor m. m.	42
Anslag till Svenska eldbegängelseföreningen	54

Samtliga avgjorda ärenden.

Lördagen den 13 maj.

Utrikesutskottets utlåtande nr 7, ang. uppgörelser med Polen rörande ersättning för svenska privata ekonomiska intressen m. m.	6
— nr 8, ang. anslutning till en generalakt om avgörande på fredlig väg av internationella tvister	8
— nr 9, ang. uppsägning av det s. k. Marshallavtalet	8
— nr 10, ang. upphävande av Sveriges anslutning till den s. k. Parisorganisationen (OEEC)	14
— nr 11, ang. uppdrag för de svenska ombuden i Förenta Nationerna att verka för förbud mot atomvapenkrigföring	14
— nr 12, ang. Sveriges utträde ur Europarådet m. m.	26

	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 131, ang. anslag till utbyggnad av Svenska skifferoljeaktiebolagets anläggningar vid Kvarntorp m. m.	28
— nr 132, ang. subventionering av vissa varor m. m.	42
— nr 133, ang. vissa markförvärv för försvaret m. m.	54
— nr 134, ang. anslag till Svenska eldbegängelseföreningens upp- lysnings- och propagandaverksamhet	54
Bevillningsutskottets betänkande nr 46 ang. ändrade bestämmelser rörande taxeringsförfarandet m. m.	55
— nr 47, ang. åtgärder mot skattefusk	55
— nr 53, ang. ändringar i tulltaxan m. m.	55
Tredje lagutskottets utlåtande nr 16, ang. ändring i lagen om fastig- hetsbildning i stad m. m.	55

Fredagen den 12 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Om fullföljande av vissa påbörjade vägföretag.

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet NILSSON, som kännagivit att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Tjällgrens interpellation om fullföljande av vissa vägföretag, erhöll ordet och anförde: Herr talman! I en interpellation har herr Tjällgren frågat mig, i vilken utsträckning det av årets riksdag anvisade anslaget å 12 500 000 kronor till Vissa vägbyggnadsarbeten är avsett att användas under budgetåret 1950/51 samt huruvida vid anslagets användning särskild hänsyn kommer att tagas till önskvärdheten av att sådana vägföretag, som tidigare påbörjats men avbrutits utan att färdigställas, i första hand komma att fullföljas.

Med anledning härav får jag till en början framhålla, att de arbeten, som utföras med anlitande av anslaget till Vissa vägbyggnadsarbeten, antingen äro av så ringa storlek, att de snabbt bli färdigställda, eller bedrivs på ett sådant sätt, att vid större företag utförandet sker i småetapper, som också i regel kunna slutföras i ett sammanhang. Bedrivandet av dessa slags vägarbeten karakteriseras sålunda bl. a. därav, att arbetena i stort sett färdigställas under samma säsong, varunder de igångsatts, till skillnad mot vad som varit fallet med de av interpellanten omnämnda s. k. beredskapsarbetena.

Tyvärre finnes, såsom interpellanten påpekat, fortfarande ett stort antal beredskapsarbeten, vilka på grund av ändrade arbetsmarknadsförhållanden ännu icke blivit slutförda. I några fall ha sådana företag kunnat fortsättas med användande av medel från anslaget till Vis-

sa vägbyggnadsarbeten. Huruvida och i vilken utsträckning det kan bli möjligt att på detta sätt fullborda återstoden av de nedlagda beredskapsföretagen, beror väsentligen på utvecklingen på arbetsmarknaden. Om i de trakter, där ifrågasvarande företag äro belägna, arbetskraft blir friställd och icke anses kunna eller böra placeras i annan samhällsviktig produktion, torde förutsättningar föreligga för att använda anslaget för det av interpellanten avsedda ändamålet. För närvarande är jag emellertid icke beredd att framlägga någon prognos vare sig beträffande omfattningen av dylika avslutningsarbeten på beredskapsföretagen eller över huvud taget beträffande förbrukningen av anslaget till Vissa vägbyggnadsarbeten. Jag kan här endast uttala den förhoppningen, att det snart skall bli möjligt att återupptaga de nedlagda vägföretagen såsom ordinarie arbeten.

Herr TJÄLLGREN: Herr talman! Först skall jag be att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt värdsamma tack för att han velat besvara min interpellation ävensom för att jag i god tid före interpellationssvarets lämnande fått tillfälle att taga del av dess innehåll.

För undvikande av allt missförstånd vill jag först betyga, att anledningen till min interpellations framställande icke varit att på den vägen rikta någon anmärkning eller kritik mot vare sig väg- och vattenbyggnadsstyrelsen eller vägförvaltningarna ute i länen, helst sörja jag på goda grunder tror mig veta, att dessa myndigheter äro besjälade av en livlig önskan att bli i tillfälle att färdigställa de påbörjade vägföretag jag i min interpellation berört. Vad som emellertid utgjort och fortfarande utgör ett hinder härför är brist på för ändamålet tillgängliga medel.

Om fullföljande av vissa påbörjade vägföretag.

Beträffande svarets innehåll skulle jag ju gärna ha önskat, att det gått i en något mera positiv riktning, men jag vill icke fördölja, att jag i stort sett har anledning känna mig nöjd därmed. Statsrådet säger nämligen bland annat: »Hurvida och i vilken utsträckning det kan bli möjligt att på detta sätt fullborda återstoden av de nedlagda beredskapsföretagen, beror väsentligen på utvecklingen på arbetsmarknaden. Om i de trakter, där ifrågavarande företag äro belägna, arbetskraft blir friställd och icke anses kunna eller bära placeras i annan samhällsviktig produktion, torde förutsättningar föreligga att använda anslaget för det av interpellanten avsedda ändamålet.» Jag är tacksam för detta herr statsrådets uttalande och ber att få ta fasta på detsamma. Även om detta löfte är givet med en viss reservation, så är det min övertygelse, att det kommer att hälsas med stor tillfredsställelse av befolkningen inom de orter, som beröras av vägföretagen i fråga, och jag förmodar även av de flesta vägförvaltningar.

Den reservation i herr statsrådets svar jag nyss syftade på är statsrådets uttalande: »För närvarande är jag emellertid icke beredd att framlägga någon prognos vare sig beträffande omfattningen av dylika avslutningsarbeten på beredskapsföretagen eller över huvud taget beträffande förbrukningen av anslaget till Vissa vägbyggnadsarbeten.»

Ehuru i interpellationssvaret icke något direkt uttalande gjorts beträffande tillgången på arbetskraft för utförande av dessa vägarbeten, kan man emellertid förstå, att statsrådet hyser en viss oro för att sådan icke kommer att finnas tillgänglig i den omfattning, att ej andra arbeten skulle komma att få vidkännas brist på erforderlig arbetskraft, därest nu arbetena i fråga igångsättas. Såsom jag redan i min interpellation tillåtit mig uttala, är jag fortfarande av den uppfattningen, att någon egentlig arbetskraftsbrist för här omnämnda arbeten åtminstone i stort sett icke är att befara.

I interpellationen har jag tillåtit mig påpeka en del olägenheter av skilda slag,

som inom de orter, där företagen äro belägna, förorsakas av dessa påbörjade men ännu icke avslutade vägföretag. Jag skall nu här inte upprepa desamma, men jag vidhåller bestämt, att de äro minst sagt avsevärda och fördensskull bära, så snart ske kan, genom vägföretagens färdigställande elimineras.

Herr statsrådet avslutade sitt svar med följande ord: »Jag kan här endast uttala den förhoppningen, att det snart skall bli möjligt att återupptaga de nedlagda vägföretagen såsom ordinarie arbeten.» Jag är särdeles tacksam för detta herr statsrådets uttalande och ber att få livligt instämma i det.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Folkrorelsernas sparkampanj för budgetåret 1950/51 m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350);

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv; och

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 3 juni 1949 (nr 315) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning m. m.

Upplästes två till kammaren inkomna protokoll, så lydande:

År 1950 den 12 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse dels riksdagens fullmäktige i riksbanken för valperioden 1950—1953 efter herrar D. E.

Hall och Olof Andersson, vilka voro i tur att avgå, jämte två suppleanter, dels ock en suppleant efter herr Waldemar Svensson, som av sagt sig; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1950—1953:

herr Andersson, Olof, ledamot av andra kammaren med 46 röster;
 » Hall, D. E., ledamot av andra kammaren med 45 röster;

suppleant för herr Andersson, Olof:

herr Svensson, Sven Patrik, ledamot av andra kammaren med 46 röster;

suppleant för herr Hall, D. E.:

herr Ahlkvist, K. E., ledamot av första kammaren med 46 röster;

suppleant för herr Bergvall, J. H.:

herr Kristensson, G. F. N., ledamot av andra kammaren med 43 röster.

Hj. R. Nilson. K. G. Ewerlöf.

Gust. Mosesson. Gottfrid Karlsson.

År 1950 den 12 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen utse riksdagens fullmäktige i riksgäldskontoret för valperioden 1950—1953 efter herrar A. A. Lindqvist och J. Elon Andersson, vilka voro i tur att avgå, jämte två suppleanter; och befunnos efter valets slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1950—1953:

herr Nilsson, Gustav Valdemar, ledamot av andra kammaren med 44 röster;

herr Svensson, Waldemar, ledamot av andra kammaren med 44 röster;

suppleant för herr Nilsson, G. V.:

herr Andersson, Birger, ledamot av första kammaren med 44 röster;

suppleant för herr Svensson, Waldemar:

herr Petrén, B. E. F., ledamot av första kammaren med 44 röster.

Gust. Mosesson. Gottfrid Karlsson.

Hj. R. Nilson. K. G. Ewerlöf.

På framställning av herr talmannen beslöts att de nu upplästa protokollen skulle läggas till handlingarna; och skulle riksdagens kanslideputerade genom utdrag av protokollet underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelser till Konungen med anmälan om de förrättade valen.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 246, angående godkännande av handelsöverenskommelse mellan Sverige och det ockuperade Japan m. m.

Föredrogs och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtanden nr 7—12, statsutskottets utlåtanden nr 131—134, bevillningsutskottets betänkanden nr 46, 47 och 53 samt tredje lagutskottets utlåtande nr 16.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.12 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Lördagen den 13 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Herr talmannen yttrade, att han finge tillkännagiva, att efter överenskommelse med andra kammarens talman gemensamma omröstningar komme att vid kamrarnas sammanträden onsdagen den 17 innevarande månad anställas över dessförinnan för ändamålet godkända voteringspropositioner.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av bifogade läkarintyg får jag vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet från och med den 9 maj tills vidare.

Stockholm den 11 maj 1950.

Henry Johansson.

Att riksdagsman *Henry Johansson* från Göteborg fr. o. m. den 9 maj 1950 vårdas å Karolinska sjukhusets kirurgiska avdelning intygas härmed.

Stockholm den 11 maj 1950.

Rune Nyberg,

Leg. läkare.

På gjord proposition bifölls ansökningen för den tid, varunder herr Johansson, Henry, vore av sjukdom hindrad att delta i riksdagsarbetet.

Ang. ersättning för svenska privata intressen i Polen.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av mellan Sverige och Polen träffade uppgörelser rörande ersättning för vissa svenska privata ekonomiska intressen, m. m.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 187 godkänna mellan Sverige och Polen den 16 november 1949 träffade uppgörelser rörande dels ersättning för vissa svenska privata ekonomiska intressen, dels förlängning av vissa regeringsskrediter, dels ock efterskänkande av 1921 års hjälpkredit till Polen ävensom att motionen I: 430 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I motionen I: 430, av herr *Wistrand*, hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte beakta vad i motionen anförts och, därest propositionen antoges, uttala sig för en fördelning av ersättningsbeloppen i anslutning därtill.

Herr **WISTRAND**: Herr talman! När riksdagen får sig förelagt avtal som rör betalningsvillkor, där det inte är möjligt att alla få ut sin rätt, är det alltid mycket svårt att bedöma, huruvida förhandlingarna ha förts på ett sådant sätt, att rättsägarnas intressen ha blivit bevakade med den största möjliga omsorg. Jag vill — det måste jag säga — i saknad av kännedom om alla faser i förhandlingarna i detta fall inte göra gällande, att det skulle ha varit möjligt att av de polska myndigheterna få ut mer. Jag vill lika litet göra gällande att så icke skulle hava varit fallet.

Detta avtal ger emellertid för svenska fordringar, som ha gått upp till 316 miljoner kronor, endast ett belopp av 116 miljoner, och dessa skola utbetalas på ett sätt, som — vad man än må säga — inte kan anses vara förmånligt för de svenska intressena.

Jag vet inte, huruvida den uppgift, som står i propositionen, att under förhandlingarnas gång en nära kontakt upprätthållits med såväl större som mindre in-

Ang. ersättning för svenska privata intressen i Polen.

tressenter, utgör sanningen i hela dess omfattning. I varje fall är jag medveten om att åtminstone en del av de intressenter, som förefinnas, äro mycket missnöjda med resultatet och anse, att de åtminstone under förhandlingarnas slutskede inte blevo tillräckligt rådfrågade. Därmed må nu vara hur som helst, uppgörelsen är träffad, och det är väl ytterligt svårt att kunna åstadkomma någon ting annat och bättre än det, som man i detta fall har fått till stånd. Sedan man en gång har träffat en uppgörelse, äro möjligheterna att få en annan och bättre så gott som obefintliga.

Det är beklagligt, att denna uppgörelse inte har kommit att omfatta tillvaratagandet av deras rättigheter, som äro ägare av polska statsobligationer, men där får man väl böja sig för det skäl, som har anförts, nämligen att polska staten har svårt att träffa en separat uppgörelse med en stat utan vill träffa den för alla på en gång. Jag hoppas emellertid, att dessa ofta små kapitalägares intressen även i fortsättningen bli beaktade av vår utrikesledning och att man inte försummar några möjligheter att bevaka deras rätt.

Vad som här har fallit i ögonen är den stora skillnaden i behandling, som ett företag, nämligen tändsticksbolaget, har fått i förhållande till andra fordringsägare. Jag vill inte bestrida, att denna fördelningsgrund kan vara rättvis, men, liksom jag sade nyss, vill jag inte heller påstå, att så skulle vara fallet. Jag hoppas därför, att regeringen icke gentemot tändsticksbolaget har så bundit sig beträffande utbetalningen av dessa medel, att inte frågan om dess rätt till ersättning kommer att kunna förutsättningslöst behandlas jämsides med övriga rättsägares. Själva avtalet sådant det underställts riksdagen, lägger icke hinder i vägen härför.

När man har träffat en uppgörelse som denna, har regeringen i realiteten uppträtt såsom företrädare för samtliga rättsinnehavare. Man kan visserligen säga, att ingen är skyldig att ta regeringens stöd i det föreliggande fallet. De, som vilja handla på egen hand, ha ju möjlighet

att göra det, med påföljd att de bliva uteslutna från denna uppgörelse. Envar förstår ju att värdet av denna frihet är rent teoretiskt. Att hänvisa vederbörande till att träffa uppgörelser utan statens stöd med en utländsk makt, allra helst av den typ som det här är fråga om, det är detsamma som att hänvisa någon att gå ut i öknen för att hämta sitt bröd.

När staten har uppträtt såsom representant för rättsinnehavare och å deras vägnar träffat en uppgörelse, förefaller det mig, att också fördelningen av de medel, som man har fått inbetalade, skall ske efter samma grunder som då man har förhandlat om ett ackord — vilket i själva verket är förhållandet i föreliggande fall — d. v. s. att rättsägarna få sin ersättning efter de allmänna rättsprinciper, som skulle tillämpas vid en ackordsförhandling. Jag förstår, att utrikesutskottet inte har velat uttala sig i denna fråga. Det ligger kanske något vid sidan av dess verksamhet. Men jag hoppas, att den nämnd, som blir tillsatt för att genomföra denna fördelning, kommer att handla efter de allmänrättsliga grunder, som gälla, och att fördelningen av pengar, som dock äro dessa rättsägares gemensamma egendom, inte kommer att äga rum efter skönsmässiga grunder.

Jag har i övrigt, herr talman, ingenting att anföra i frågan.

Herr SJÖDAHL: Herr talman! Med anledning av herr Wistrands anförande vill jag bara för min del som min mening uttala, att vad som förebragtes inom utrikesutskottet vid behandlingen av detta ärende hade den karaktären, att jag inte tror, att man från utskottets eller riksdagens sida kan komma med några anmärkningar gent emot det sätt, varpå dessa förhandlingar ha skötts, eller den omsorg, med vilken de ha letts, eller ens mot det resultat, till vilket de ha fört. Det är uppenbart, att det hade varit önskvärt att man hade kunnat få ännu större ersättningsbelopp än man har kommit till, men efter de upplysningar, som utrikesutskottet fick, ger

Om uppsägning av det s. k. Marshallavtalet.

detta avtal i vart fall icke mindre än vad liknande avtal, som äro slutna mellan Polen och andra stater, ha givit. Jag tror, att man ur svensk synpunkt kan vara naturligtvis inte helt tillfredsställd men relativt tillfredsställd.

Vad sedan beträffar detta förslag om en globalersättning, är det uppenbart, att det har vissa brister, men å andra sidan har det även vissa fördelar, inte minst den, att vid fördelningen av medlen kan man ta hänsyn i viss utsträckning till de synpunkter, som herr Wistrand här har framfört.

Jag skulle tillika vilja säga, att när det gäller fördelningen av beloppet mellan tändsticksbolaget och de andra företagen tror jag inte, att man inom utskottet fick den uppfattningen, att det förekommit något oberättigat större hänsynstagande till vare sig den ena eller den andra parten.

Jag delar herr Wistrands uppfattning, som också utskottet har biträtt, att vid fördelningen genom nämnden av det till disposition stående beloppet man bör ta all den hänsyn till samtliga fordringsägares berättigade intressen som är möjlig att ta.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av utrikesutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslutning till en av Förenta Nationernas generalförsamling under andra delen av dess tredje ordinarie möte i New York i april 1949 antagen reviderad generalakt om avgörande på fredlig väg av internationella tvister, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om uppsägning av det s. k. Marshallavtalet.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckta mo-

tioner om uppsägning av det s. k. Marshallavtalet mellan Sverige och Amerikas förenta stater.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 7, av herr *Öhman* m. fl., samt i en likalydande, inom andra kammaren väckt motion, nr 10, av herr *Johansson* i Stockholm m. fl., vilka motioner hänvisats till utrikesutskottet, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa, att Sverige måtte i enlighet med artikel 1 mom. 2 uppsäga överenskommelsen av den 30 juni 1948 angående ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Amerikas förenta stater.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I:7 och II:10 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **PERSSON, HELMER**: Herr talman! Riksdagen beslutade år 1948 om Sveriges anslutning till Marshallorganisationen. Redan då var ju den kommunistiska riksdagsgruppen motståndare till att vårt land skulle anslutas till denna organisation, och vår riksdagsgrupp motiverade också, varför vi voro motståndare till Marshallavtalet. Vi betecknade det såsom ett viktigt led i Amerikas förenta staters ekonomiska, politiska och även militära expansionssträvanden. Vidare sade vi, att vårt lands anslutning innebar ett steg i riktning att ge avkall på den nationella suveräniteten. Det finns ingen anledning för mig att här i dag upprepa vad som sades i denna fråga år 1948 och inte heller att upprepa vad som sades i frågan, när den kommunistiska motionen i samma ärende behandlades vid 1949 års riksdag. Men tillåt mig i alla fall här slå fast, att våra farhågor och våra förutsägelser i mycket stor utsträckning ha besannats. Vi veta ju om, att hösten 1949 devalverades den svenska kronan, och det är uppenbart, att detta var ett diktat av Amerikas förenta stater och att det stod i samklang med de åtaganden, som återfinnas i Marshallavtalet artikel II moment c.

Om uppsägning av det s. k. Marshallavtalet.

Det är ju också bekant, att Sverige därigenom förlorade mellan 600 och 700 miljoner kronor på grund av de högre importpriser, som blevo resultatet av devalveringen.

Jag vill här erinra om att för cirka en månad sedan beslutade riksdagen, att Sverige skulle anslutas till Internationella valutafonden och Internationella återuppbyggnadsbanken. Vi ha en känsla av att regeringen på den punkten länge har varit tveksam. Vi veta ju, att denna internationella valutafond och denna återuppbyggnadsbank voro ett faktum redan innan Marshallorganisationen bildades, men Sveriges anslutning till Marshallorganisationen gav U. S. A. möjlighet till lämpliga påtryckningar för att bland annat pressa Sverige in i dessa organisationer, vilket betyder en miljards utgifter, varav i värsta fall hälften i dollarvaluta. Det var ingen stor diskussion i riksdagen om detta. Förklaringen är ju uppenbar. Jag vill i det sammanhanget passa på att erinra om att från regeringshåll far man land och rike runt och säger, att kommunisterna inte kunna säga var medlen skolas till de sociala reformer de föreslå, men i det här fallet var det bekvämt att säga att riksbanken skulle utanordna medlen.

De hittills skönjbara negativa verkningarna av vårt lands anslutning till Marshallorganisationen ha ju inte bara medfört ekonomiska olägenheter för vårt land, utan också verkat förödmjukande för Sverige som suverän stat. Som bekant skall den s. k. hjälpen utgå efter amerikanska lagbestämmelser. I april månad 1949 beslutade den amerikanska kongressen bland annat om en lag, att Marshallvaror, som gå till Europa, skola till 50 procent fraktas på amerikanska kölar. Det är likaledes bekant, att Sverige har överträtt denna lag och också ålagts att erlægga böter. Nu meddelar emellertid utskottet, att det inte blir några böter för Sverige, utan att lagens tillämpning endast kommer att innebära ett försenat utnyttjande av Marshallmedlen. Jag skall inte här tvista med utskottet om vem som har

rätt eller vem som har fel. Jag hoppas bara, att det ligger en större sanning bakom utskottets uppgifter än vad fallet var med regeringens uppgifter i fråga om Koppartrans' oljeaffärer, en fråga som diskuterades under onsdagsnatten.

Under alla förhållanden måste utskottet medge, att Amerikas förenta stater dock ha vidtagit repressalier. Här skulle i så fall diskussionen stå om formen för dessa repressalier, men jag hävdar att det egentligen ur amerikansk synpunkt är en taktisk avvägningsfråga. När den ekonomiska krisen på allvar sätter in, är det mest troligt, att enligt denna lag, antagen av den amerikanska kongressen, blir det böter för Sveriges vidkommande. Det avgörande i denna fråga är ju, att ett land stiftar lagar, som sedan skola gälla för andra länder. Detta är unikt i historien. Det är därtill skrämmande och vittnar om cynismen, föraktet hos världens största kapitalistiska makt för andra staters nationella suveränitet.

Utöver detta kan man fastslå, att genom Sveriges anslutning till Marshallorganisationen har ingen bättre balans i Sveriges utrikeshandel med U. S. A. åstadkommits. Bland annat visar det sig ju, att mot en minskning av Sveriges import från U. S. A. under perioden januari—september från 588,3 miljoner kronor 1948 till 303 miljoner kronor 1949 svarar en minskning av U. S. A.'s import från Sverige från 250,4 miljoner kronor 1948 till 139,4 miljoner kronor 1949. Som synes föreligger det inget intresse från U. S. A. att åvägabringa en balans i utrikeshandeln med Sverige, utan tvärtom vittnar ju nu erfarenheten om att det är av ett utomordentligt intresse att upprätthålla det s. k. dollar-gapet.

Till sist vill jag anföra, att under senaste tiden har man också från auktoritativt håll lanserat tanken att man skulle sammanföra under en hatt Marshallorganisationen, Atlantpaktens stater och diverse andra s. k. internationella sammanslutningar och bilda ett Atlanråd. Det har ju främst skett genom den

Om uppsägning av det s. k. Marshallavtalet.

franske regeringschefen Bidault, men klart är att det har varit i säck innan det kom i påse. Nästa gång den svenska riksdagen skall behandla frågan om Marshallorganisationen är det mest troligt, att den får ta ställning till denna sak.

Jag vill, herr talman, med hänvisning till det anförda yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till motionen.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN: Jag har inte begärt ordet i denna fråga för att bemöta hela det anförande, som nyss har hållits. Det är ju alltför välbekant för kammaren för att behöva bemötas. Det emanerar inte ur svenska intressen utan ur ett främmande lands. Våra kommunister hålla ju sådana tal ibland för att visa sin goda vilja, inte mot Sverige utan mot ett annat land. Vi känna de anförandena nu och skulle inte behöva bemöta dem.

Anledningen till att jag begärde ordet var, att den siste talaren gjorde en jämförelse mellan de pengar vi för några veckor sedan satsade till Internationella valutafonden och de många motioner, som kommunisterna ha väckt för sociala ändamål; en och en halv miljard kronor lära de röra sig om, och vi ha faktiskt inte de pengarna och kunna inte åvägabringa dem. Nu menar han, att här tala vi om att vi inte ha pengar till de sociala utgifterna men satsa en miljard till Internationella valutafonden. Det var inte någon miljard utan en väsentligt lägre summa, men den tas av riksbankens tillgodohavanden. Ingen har väl begärt, att vi, när vi göra utgifter för ändamål inom Sverige, skola ta pengarna av riksbankens guld- och dollarreserver, utan man skall ta dem från skattedragarna. Den gjorda jämförelsen är misslyckad, liksom de flesta som kommunisterna komma med. Det bör konstateras, att samtliga de beslut, som riksdagen har fattat rörande Marshallorganisationen, Internationella valutafonden, Internationella valutabanken o. s. v., äro betingade av två skäl: dels hänsyn till ett uppbyggande av världens

handel på en sund basis, dels rent svenska intressen. Herr Persson försöker göra gällande, att det är andra intressen, som ha kommit till synes, amerikanska t. ex. Amerikanerna skulle göra påtryckning på oss o. s. v. Det är pudor, som han inte tror på själv. Det är svenska intressen det är fråga om, inklusive uppgiften att bygga upp världens handelsliv på en sund basis. Det är också ett svenskt intresse. Men det är tydligen inte ett ryskt intresse, och det är ju det, som är det avgörande här — vad som är det svenska intresset och vad som är låt mig säga ryska eller amerikanska intressen. För regeringens del, som har framlagt alla de olika förslagen, har det amerikanska intresset inte spelat någon roll, och Amerika har inget intresse att pressa oss till avgöranden, som äro i strid med våra intressen. Vi ha gått jämsides med Amerika så långt det har varit förenligt med våra intressen. Det är beklagligt, att det skall strida emot kommunisternas intentioner och intressen, men så länge det är förhållandet, ha vi ingenting annat att göra än att stillatigande åhöra deras predikningar.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr SANDLER: Herr talman! I utskottets utlåtande ha meddelats alla erforderliga upplysningar för att belysa innebörden av det nya skäl, som motionärerna denna gång andraga, nämligen tillämpningen av den s. k. 50-procentsregeln, och därmed äro de felaktigheter, som föreligga i motionen, tillrättalagda. I övrigt har ju om denna sak talats tidigare och nog.

Jag skall bara tillåta mig ytterligare en observation. Kritiken mot Marshallorganisationen går igen även i den motion, som skall behandlas under nästföljande punkt. Där återfinner man en gammal bekant glosa, nämligen argumentet om den arbetslöshet, som har framkallats av Marshallhjälpen. Den lilla observation jag vill göra är denna. Här föreligger en motion av svenska riks-

Om uppsägning av det s. k. Marshallavtalet.

dagsmän, avsedd för den svenska riksdagen, och då man för denna skall framlägga det här stora argumentet om den arbetslöshet, som har framkallats av Marshallplanen, så har man inte något intresse att sysselsätta sig med den arbetslöshet, som skulle ha framkallats i vårt land. Det finns inget intresse exempelvis för den omständigheten, att enligt Landsorganisationens senaste årsrapport för 1949 redovisas den lägsta arbetslöshetssiffran, som har noterats i Landsorganisationens historia. Detta är karakteristiskt för motionens syfte och dess direktiv.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr PERSSON, HELMER: Herr talman! Endast en kort replik till herr andre vice talmannen. Jag upprepar för andra gången i denna kammare, att herr andre vice talmannen har en väldig benägenhet att komma med en patentglösa mot oss kommunister, i det han säger att vi lyda ett annat land. Jag passar i sammanhanget på att säga, att hösten 1949 anlände hit till Stockholm några amerikanska senatorer under ledning av senator Thomas från Oklahoma. Han domderade värre emot de svenska förhållandena och emot att den svenska regeringen inte var tillräckligt uppmärksam. Det ledde ju bland annat till att när sedan en annan delegation kom från U. S. A., bestående i huvudsak av presspinuppor, var verkligheten den svenska regeringen uppträdd som på ett snöre och tillrättalade den eventuella bristande hövlighet, som man visat gent emot senatorerna med Thomas i spetsen.

Herr andre vice talmannen säger, att avgörande för honom är vad som är ett svenskt intresse. Då bör han ju här fråga: Var devalveringen av den svenska kronan ett svenskt intresse? Den gjorde ju, att importpriserna för Sveriges del stego mellan 600 och 700 miljoner kronor. Jag kan medge, att det fanns en handfull människor i detta land, sådana som dominerade exportindustrien, som blevo mycket förtjusta över den saken,

men här tala vi om de svenska intressena i ordets verkliga bemärkelse, och då måste det väl ändå främst gälla intressena hos 99 procent av det svenska folket.

Beträffande internationella valutafonden och återuppbyggnadsbanken är det ett känt faktum, att regeringen länge har tvekat om vår anslutning. Vidare är det ju känt i denna kammare, att andre vice talmannen vid behandlingen av denna fråga inte själv var så optimistisk beträffande det fina i att Sverige skulle ansluta sig till dessa institutioner. Det innebär dock i de yttersta konsekvenserna en utgift på en miljard för Sverige, varvid hälften kan komma att få betalas i dollar. Till saken hör ju, att U. S. A. dominerar dessa institutioner genom sin insats och bestämmer där helt och hållet. Det visar ju, att denna anslutning inte kan vara något intresse för oss. Jag tog bara upp den för att belysa verkningarna av Marshallavtalet.

Herr ANDRÉN: Herr talman! Det är ytterligt intressant att höra den siste talaren uppträda som talesman i denna kammare för de svenska intressena eller, som han i ett annat sammanhang uttryckte det, de verkligt svenska intressena. Det stod ju i god samklang med hans första anförande. Där uttalade han, att han ansåg vår anslutning till Marshallorganisationen vara förödmjukande för vårt land, bland annat därför att den skulle medföra att lag som stiftades i annat land skulle gälla även för oss. Det är ytterst intressant att höra, att den föregående ärade talaren är främmande för den tanken, att ett lands idéer och lagar skola vara avgörande för hur folk skall tänka och handla i andra länder. Om jag fått uppta denna kritik från herr Perssons sida som ett bevis på en sinnesändring i hans egen inställning till hans eget ryska idealland, skulle jag med glädje ha noterat hans uttalande. Jag kan emellertid inte göra mig några så optimistiska förhoppningar om innebörden av hans ord.

Herr Persson talade vidare om de rent

Om uppsägning av det s. k. Marshallavtalet.

negativa verkningarna av vår anslutning till Marshallorganisationen. Han hade inga siffror att anföra. Han försökte inte på något sätt konkretisera innebörden av sina anklagelser. Det må kanske därför tillåtas mig — för att belysa dessa förhållanden — att citera ett anförande, som hölls av ordföranden vid Sveriges industriförbunds årsmöte den 25 april 1950. Där redogöres i korta och klara ord för den ekonomiska betydelsen inte bara för oss, utan för hela västra Europa — och därvidlag består ju ett klart sammanhang — av Marshallhjälpen. Jag är rädd för att herr Persson inte på alla punkter med glädje åhör denna uppläsning, men jag kan tyvärr inte taga någon hänsyn till detta. Yttrandet löd på följande sätt:

»För två år sedan stod Europa inför en livsavgörande kris. Barbariet hade tagit makten i tio länder, och två av västerlandets äldsta kulturnationer, Italien och Frankrike, syntes på väg mot inbördeskrig, anarki eller kommunism. De flesta ländernas inre ekonomi höll på att undergrävas av inflationen. Berövad stödet av effektiva valutaressurser stod deras utrikeshandel inför utsikten av drastiska besparingar, varigenom levnadsstandarden och det sociala lugnet hotades även i traditionellt stabila stater. Räddningen kom tack vare en visionär klarsyn hos ledande amerikanska statsmän och en mobilisering av den generositet, som är det amerikanska folkets kanske största egenskap.

Vad hjälpen från Amerika hittills betytt illustreras kanske bäst av det icke alltid observerade faktum, att den industriella produktionen i Västeuropa vid fjolårets slut låg 15 procent över 1938 års siffror, medan det efter första världskriget dröjde ända till 1925, innan ens förkrignivån uppnåddes. Det mest uppmuntrande är likväl, att inflationen hejdats i de flesta av Marshallländerna, låt vara att det vore förhastat att därav draga slutsatsen, att kampen mot inflationen nu också är definitivt vunnen. Vidare har handeln mellan Marshallländerna ökats med 50 procent. Allt detta har möjliggjort en avsevärd

förbättring av den europeiska levnadsstandarden, trots att de flesta av länderna samtidigt haft att fullfölja kapitalkrävande återuppbyggnadsprogram.»

Herr talman! Jag ber om ursäkt för detta långa citat. Jag tror emellertid, att det på ett synnerligen talande sätt redogör för Marshallhjälpens betydelse för hela västra Europa. Och jag vill tillägga, att Sveriges ekonomi är så intimt förknippad med den västeuropeiska, att denna stora hjälp, som betytt så mycket för Västeuropa, har varit av utomordentlig betydelse även för oss. Därvid bortser jag ändå från den hjälp som Sverige bar fått direkt.

När jag hörde herr Persson tala, erinrade jag mig ett ord av Lenin. Jag kan nu tyvärr kanske inte återge det fullt korrekt, men innebörden av Lenins ord var, att det bästa sättet att förstöra de västeuropeiska staterna och andra stater av frihetsbetonad struktur är att förstöra deras valutor. Marshallhjälpen har lyckats hindra ett sådant förstörande av de västeuropeiska valutorna, och däri ligger kanhända dess främsta betydelse. Jag vet för visso, att inflationsdrivande krafter ha varit i gång i dessa länder och att de ha haft en viss effekt, men effekten skulle ha varit oerhört mycket större, om inte denna dollarhjälp hade kommit.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr PERSSON, HELMER: Herr talman! Herr Andrén är benägen att inleda sina tal med att hänvisa till att vi hylla en främmande ideologi. Jag vill därför erinra kammaren om remissdebatten i januari månad. Då stod herr Andrén två gånger i denna kammars talarstol och talade om att hans livs största idol är Bertrand Russell i England. Russell är en borgerlig ideolog, en ideolog för den engelska bourgeoisie. Detta fastställde han, och han var bland annat i polemik med utrikesministern på denna punkt. Men det hindrar honom inte att — därför att vi äro anhängare av Marx', Engels, Lenins och Stalins vetenskapliga socialism

Om uppsägning av det s. k. Marshallavtalet.

— fräckt kasta fram dylika beskyllningar i brist på sakliga argument.

Vidare säger herr Andrén, att jag inte anför några siffror. Jag anförde bland annat siffror som visa hur vår handelsbalans med U. S. A. har försämrats. Jag framhöll också, att det är omöjligt för Sverige att åstadkomma balans, ty om Sverige beskär importen, vidtar U. S. A. motåtgärder.

Det har talats så mycket under dessa år om att vidta åtgärder mot inflationen. Men var inte devalveringen av den svenska kronan — ett resultat av vår anslutning till Marshallavtalet — ett väldigt steg på inflationens väg? Om vi nu inte äro på god väg mot inflation, då vet jag inte vad herrarna ha för mening om vad inflation är för någonting.

Slutligen vill jag, när herr Andrén citerar Lenin, införa kammaren säga, att professor Andrén aldrig har läst Lenin. Och har han gjort det, gör han sig här skyldig till en förfalskning av mycket stora mått, ty Lenin har inte sagt, att kommunismens viktigaste uppgift är att förstöra valutan i de kapitalistiska länderna. Jag tycker, att herr Andrén, som är professor, skulle akta sig för att komma med dylika ovederhäftigheter i en diskussion, som bör vara mera saklig.

Herr ANDRÉN (kort genmäle): Herr talman! Man kan bli utsatt för de mest överraskande missförstånd av de mest motsatta slag. För inte länge sedan förekom en artikel i en för övrigt ytterligt läsvärd tidskrift — Tiden — i vilken hans excellens herr utrikesministern påstod, att jag under remissdebatten eller i varje fall under en debatt i denna kammare tillät mig något vanvördiga uttalanden om Bertrand Russell. Jag blev något förvånad, ty jag hade om Russell sagt, att han inte hade någon rättrogen socialdemokratisk uppfattning, utan snarare tvärtom en mycket liberal uppfattning. Det var för mig en komplimang till filosofen Russell och inte ett uttryck för vanvördnad. Nu får jag av herr Persson på norrlandsbänken veta, att Bertrand Russell var min

största idol. Det är ungefär lika felaktigt. Sanningen ligger den här gången — såsom kanske ibland annars också — någonstans i mitten mellan ytterligheterna.

Sedan skall jag inte diskutera med herr Persson vad jag vet om Lenin och i vilken utsträckning jag har läst hans skrifter. Jag vill emellertid säga herr Persson till den kraft och verkan det hava kan, att jag under en termin i Uppsala föreläst om bolsjevismens statslära, speciellt om Lenins skrifter och alldeles särskilt om hans »Revolutionen och staten». Jag får säga, att det är ett verkligt konststycke att föreläsa en hel termin om Lenin utan att ha läst någonting av honom. Jag skall överlämna åt herr Persson att avgöra, om han verkligen tror, att den stackars Andrén på älvsborgsbänken kan göra ett sådant konststycke.

Vad slutligen beträffar Marshallhjälpen och devalveringen kan jag för min ringa del icke förstå, att det kan vara Marshallhjälpen som har framkallat devalveringen. Jag skulle vilja erinra herr Persson därom, att Sverige i sin iver att föra en ytterligt neutral politik inte bara mottagit hjälp från Förenta staterna, utan också givit hjälp och givit krediter till det land som representerar Mecka för herr Persson. Men det är en fråga, som vi inte böra ingå på i detta sammanhang. Jag är rädd att tiden för en kort replik nu är ute.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena UNDÉN: Herr talman! Det är inte min avsikt att ingå på någon diskussion med herr Persson. Men jag vill rätta till en uppgift, som han lämnade och som då och då går igenom den press han företräder. Han omnämnde den kritik som framkommit mot den svenska regeringen för att den inte tillräckligt artigt hade tagit emot senator Thomas och hans sällskap. Men när det sedan kom en samling kvinnliga amerikanska journalister — herr Persson hade den dåliga smaken att kalla dem för pinuppor — skulle regeringen enligt

Om förbud mot atomvapenkrigföring.

honom ha skyndat sig att visa så mycket större artighet. Rätta förhållandet är, att regeringen gav ett cocktailparty för senator Thomas och hans sällskap och inviterade de amerikanska journalisterna på samma sätt — till ett cocktailparty. Det ena hölls på Grand Hôtel, det andra på Rosenbad. Det var den enda skillnaden.

Herr Andrén kom på nytt in på ett litet mellanhavande, som vi hade i remissdebatten, och nämnde att han hade blivit missförstådd av mig. När jag sade att herr Andrén hade visat sig sarkastisk mot Bertrand Russell, syftade jag inte på att han hade åberopat Russells liberalism. Jag gav kammaren den upplysningen, att Russell röstade med Labour Party och bland annat var anhängare av en socialisering av nyckelindustrierna. Herr Andrén replikerade då, att såvitt han kunde se hade Bertrand Russell rekommenderat endast socialisering av uttorkade jordområden o. d., och det var ungefär som om vi här i Sverige skulle i vårt socialiseringsprogram begränsa oss till socialisering av kameler. Det är den lilla sarkasmen som jag vände mig emot, och jag har sedan ytterligare konstaterat i Bertrand Russells skrifter att han verkligen har rekommenderat socialisering av nyckelindustrier. Jag hoppas, att herr Andrén inte kommer tillbaka med den där jämförelsen om socialisering av kameler.

Herr PERSSON, HELMER: Herr talman! Herr Andrén bevisar här att han verkligen läst Marx och Lenin, och han bevisar det genom att hänvisa till att han har hållit föreläsningar vid Uppsala universitet bland annat om »Revolutionen och staten». Jag vill med anledning därav bara säga, att det nog hade varit bättre, att herr Andrén då hade suttit i lärjungaskaran och att jag hade stått i katedern.

Herr ANDRÉN: Herr talman! Jag tillåter mig att betvivla det sista påståendet, särskilt när jag ser med vilken ringa

talang herr Persson just nu kan lära mig någonting om kommunismen.

Jag vill inte i detta sammanhang ta ytterligare en rond med utrikesministern angående Bertrand Russell, men det kan ju hända, att jag vid något annat tillfälle får anledning att komma tillbaka både till Bertrand Russell och till kamelerna.

Herr SJÖDAHL: Herr talman! Jag skulle i viss mån vilja instämma i herr Perssons klander mot herr Andrén. Denne har nämligen begått den gruvliga synden, att han, när han studerade Lenins skrifter, inte studerade dem med den trons enfald, om vilken en mycket vördnadsvärd skrift säger, att den är nödvändig för saligheten.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av utrikesutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckta motioner om upphävande av Sveriges anslutning till den s. k. Parisorganisationen (OEEC), bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om förbud mot atomvapenkrigföring.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckta motioner angående uppdrag för de svenska ombuden i Förenta Nationerna att verka för förbud mot atomvapenkrigföring.

I en inom första kammaren av herr Öhman m. fl. väckt motion, nr 38, även som i en likalydande, inom andra kammaren av herr Johansson i Stockholm m. fl. väckt motion, nr 3, hade hemställts,

att riksdagen måtte uttala sig för och i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att de svenska ombuden i Förenta Nationerna måtte instrueras att hädanefter verka för omedelbart och ovillkorligt förbud mot atomvapenkrigföring, om förstöring av redan tillverkade atombomber och om en effektiv kontroll av förbudets efterlevnad.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 38 och II: 3 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr ÖHMAN: Herr talman! Detta utskottsutlåtande slutar med en försäkran, att vårt land önskar medverka till en sådan internationell överenskommelse som »undanröjer det hot emot civilisationen atomvapnet utgör». Jag vill notera detta med mycket stor tillfredsställelse, och jag förmodar att utskottet med sin skrivning har velat uttrycka den mening, att användningen av atombomben är en barbarisk ogärning, som måste fördömas av civiliserade människor. Den regering, som förklarar sig beredd att använda atombomben, bör således i konsekvens med utrikesutskottets ståndpunkt fördömas och stämplas som anförare av atombombshotet emot den mänskliga civilisationen. Så långt intar jag en positiv ställning till det föreliggande utlåtandet.

Den svenska delegationens hållning i Förenta Nationerna vid atomfrågans behandling kan jag däremot inte värdera på samma positiva sätt. Utrikesutskottets riktiga slutsats, att atomvapnet är ett hot emot civilisationen, tycker jag borde föranleda regeringen och utrikesnämnden att allvarligt ompröva de instruktioner de svenska ombuden i Förenta Nationerna få beträffande sin ställning i diskussionerna i atombombfrågan. Såvitt framgår av föreliggande material och av utskottsutlåtandet ha de hittills instruerats att stödja det förslag, som härstammar från den enda regering i världen, som genom atombombsanfall förbrutit sig mot civilisationen och som hotar att göra detsamma en gång till.

Om förbud mot atomvapenkrigföring.

Jag kan i detta sammanhang inte underlåta att erinra om att den amerikanske presidenten för ett par dagar sedan i ett tal yttrade, att han gav order om fällandet av två atombomber mot Japan först efter omsorgsfullt övervägande och konferens med landets militära ledare. Han tillade: »Jag säger, att jag skulle göra det ännu en gång, om det blev nödvändigt.» Jag vill understryka, att jag har hämtat citatet ur Stockholms-Tidningen, alltså folkpartiets huvudorgan, som man väl inte lär kunna beskylla för att på något sätt förvanska vad den amerikanske presidenten har yttrat. Jag vill tillfoga den kommentaren, att det borde vara uppenbart, att statsmän, som gjort sig skyldiga till atomterror och som än en gång deklarerar sin beredskap att upprepa sitt dåd, verkligen inte kunna ha intresse för att atomvapnet blir förbjudet.

Därför tycker jag, att de svenska ombuden i Förenta Nationerna borde instrueras att nalkas varje förslag i atomfrågan, som kommer från detta håll, med mycket stor försiktighet och med sund misstänksamhet. Så har nu emellertid inte skett. Våra ombud i Förenta Nationerna ha såväl år 1948 som år 1949 talat för och givit sina röster åt den s. k. majoritetsplanen, som inte tar sikte på förbud emot atomvapnet, utan som tydligen fullföljer helt andra syften. Jag vill understryka, att jag icke här riktar kritik emot någon enskild medlem av delegationen i Förenta Nationerna, utan min kritik riktas emot de instruktioner, som varit vägledande för delegationens handlingssätt.

Jag vill ställa frågan: Vad innehåller nu det förslag i atombombfrågan, som vårt lands ombud i Förenta Nationerna understödja? Jag skall be att några minuter få uppehålla mig vid själva det väsentliga innehållet i det förslag och den plan som det här gäller.

Den s. k. Baruch-planen, d. v. s. den amerikanska regeringens förslag i atomkraftsfrågan, framlades första gången i juni 1946. Det var vid en tidpunkt, då Amerikas förenta stater trodde sig ha monopol på atomhemligheten för över-

Om förbud mot atomvapenkrigföring.

skådlig tid framåt, och planen präglas helt av den föreställningen, som då var mycket utbredd såväl i Förenta staterna som också här och i andra länder i världen. Men sedan planen uppgjordes, har läget undergått en ganska grundläggande förändring. Det amerikanska atomkraftsmonopolet bröts som bekant redan 1947, och det försprång, som Förenta staterna hade, när det gällde att bemästra atomkraften, har nu med all sannolikhet redan inhämtats.

Grundlinjen i Baruch-planen har däremot inte ändrats. Den går alltså ut på att försöka tillförsäkra Förenta staterna kontroll över atomforskningen och all framställning av atomenergi i hela världen.

Enligt planen skall ett slags internationellt kontrollorgan tillsättas vid sidan av säkerhetsrådet och utan den enhällighetsprincip, som är av grundläggande betydelse för att Förenta Nationerna skall kunna bli ett organ för fredens bevarande.

Jag vill hänvisa till vad den engelske nobelpristagaren och ledamoten av Förenta Nationernas atomkraftskommission Blackett påpekar i sin bok om atombombsfrågan. Han säger bland annat, att det organ, som Baruch-planen förutsätter för atomkontrollen, »under de närmaste tio eller tjugو åren skulle få en sådan sammansättning, att majoriteten skulle rösta för en åtgärd, om Förenta staterna fann den vara av vikt».

Kontrollorganet, som man avser att utrusta med mycket vittgående befogenheter, är således avsett att bli ett verktyg i händerna på de styrande kretsarna i Förenta staterna. Man föreslår, att detta kontrollorgan »skall äga eller ha bestämmanderätten över all atomenergi-verksamhet, som kan innebära någon fara för världens säkerhet». Det skall vidare ha »befogenhet att kontrollera, inspektera och bevilja licens för all annan atomverksamhet». Det skall »handha utvecklingen och användningen av atomenergi på alla stadier från råmateriale och framåt». Det skall slutligen »bedriva forskningsverksamhet och hålla sig i vetenskapens främsta led», och

man tillfogar att det »måste för att fylla sin uppgift vara ledande i fråga om världens atomvetande», d. v. s. man vill införa ett monopol på all forskning på atomklyvningens område.

Detta kontrollorgans tilltänkta befogenheter preciserades ännu tydligare, än vad som framgår av den ursprungliga texten, utav den amerikanske representanten i atomkraftskommissionen Osbornes, som 1948 förklarade, att »det internationella kontrollorganet bör disponera över alla källor till atområmen och kärnbränsle», och vidare att »deltagarstaterna kunna inte ha någon som helst äganderätt eller rätt att fatta beslut i frågor rörande atomresurser och atommaterial på deras respektive territorier».

Vad är nu allt detta? Det är såvitt jag kan förstå tydligt, att vi här ha att göra med ett försök att skapa en stor internationell atomkraftstrust under ledning av Förenta staterna och utrustad med sådana särskilda privilegier, som ge den möjlighet att göra starkt intrång i de enskilda ländernas suveräna rättigheter.

Allt detta ges naturligtvis skenet av att det gäller att skapa en effektiv internationell kontroll mot atombombstillverkning. Nu får man i det sammanhanget inte glömma, att atomkraften i människans tjänst inte bara kan utnyttjas för tillverkning av bomber, utan dess positiva betydelse ligger däri, att den kan användas i produktionslivet för att höja människornas materiella och kulturella standard, vilket för övrigt redan försiggår i exempelvis Sovjetunionen. Det är en sådan användning av atomkraften, som vissa reaktionära krafter i världen försöka förhindra eller i varje fall vilja lägga under de stora kapital-sammanslutningarnas välde och kontroll, samtidigt som de vilja skapa ett monopol åt sig själva för tillverkning av bland annat atombomber.

Detta framgår mycket klart av Baruch-planen, när den tar upp frågan om förbud mot atombomber. Frågan om förbud ställes nämligen i andra hand, och planen förutsätter, att förbudet kan

uppskjutas och ställas på en oviss framtid. Enligt bestämmelserna i det förslag, som föreligger, skall ett omfattande system för amerikansk insyn i de enskilda ländernas produktionsliv och en vidlyftig kontrollapparat upprättas och straffsätser stadgas för överträdelse av bestämmelserna, och först därefter kan, som det heter enligt den ursprungliga formuleringen, »tillverkningen av atombomber avbrytas» och kunna existerande bomber lagras. Det står betecknande nog inte, att tillverkningen av atombomber skall *förbjudas* och att tillverkade bomber skola *förstöras!*

Men det är ännu en omständighet, som man bör lägga märke till. Som jag sade, stadgar denna plan inte någonting om vid vilken tidpunkt man skall sluta med att tillverka atombomber. Den frågan skall nämligen avgöras någon gång i framtiden av atomkraftskommissionen. Och den kommissionen kan således förklara, att något land kanske inte uppfyllt alla bestämmelser i fråga om kontrollen, och på så sätt skapa de formella möjligheterna för att praktiskt taget hur länge som helst uppskjuta ett förbud emot tillverkning av bomber.

Jag vill i detta sammanhang erinra om en sak, som också Blackett framhåller i sin bok, nämligen att i en proposition från amerikanska krigsdepartementet våren 1947 uttalades det, att det torde dröja ungefär fem år efter genomförandet av den internationella kontrollen, innan några åtgärder behövde vidtagas med de amerikanska atombombslagren. Men det är inte alls säkert det heller, ty även om den planen skulle antagas, är det möjligt att atombombslagren bli liggande kvar och inte alls förstöras. Ty när planens upphovsman Baruch presenterade sitt förslag, höll han ett tal, i vilket han bland annat sade följande: »Men innan ett land är berett att avstå från ett segervapen, måste det kunna bygga på något mer än ord. Det måste ha trygghet inte bara mot angripare på atomområdet, utan även mot illegalt bruk av andra vapen, bakteriologiska vapen, gas och kanske — varför inte? — mot kriget självt.»

Om förbud mot atomvapenkrigföring.

På det sättet kan man dra ut konsekvenserna i det oändliga och hindra ett atombombsförbud. Jag vill erinra om hur nobelpristagaren Blackett kommenterade det här yttrandet av Baruch. Han säger om denna passus: »Den innebär tydligen, att Förenta staterna inte tänker avstå från sina atombomber, förr är en fast garanti har givits mot *alla* massförstörelsevapen. Även om Sovjetunionen accepterade den amerikanska planen för kontroll av atombomben, skulle Amerika enligt Mr. Baruchs yttrande ha rätt att vägra förstöra sina atombomber, så länge inte ett tillfredsställande kontrollsystem mot exempelvis biologisk krigföring även antagits. Med utgångspunkt härifrån kunde ryssarna invända, att man alltid kunde hitta några nya vapen, som uppskjöto förstörandet av atombomberna etc.»

Jag kommer, herr talman, till den slutsatsen, att den plan, som den svenska FN-delegationen i samförstånd med regeringen stöder, inte är en plan, som avser *förbud* mot atombomben. Det förefaller snarare som om den vore ett led i strävandena att hindra atombombsförbudet och rättfärdiga den makt, som använt detta terrorvapen och nu hotar att göra det en gång till.

Det är tydligt, att den amerikanska planen på atombombsförbud utnyttjas i det kalla kriget och att det hela är en diplomatisk fint, med vilken man avser att intala folk, att Förenta staterna kämpar för atombombsförbud, medan den andra makten motsätter sig detta.

Jag vill än en gång hänvisa till Blacketts bok. Han ger i den en mycket sakkunnig och objektiv skildring av hela spelet bakom kulisserna, och han gör därvid följande tankeexperiment, som kan vara värt att begrunda av alla dem som tro på den manöver i det kalla kriget, som Amerikas förenta stater här har genomfört. Han skriver: »Det är intressant att föreställa sig vad som kunde ha hänt, om rollerna mellan Amerika och Ryssland hade varit ombytta. Antag att Ryssland först hade tillverkat bomberna och använt dem exempelvis den 4 juni 1944 — två dagar

Om förbud mot atomvapenkrigföring.

före D-dagen — för att tvinga tyskarna att kapitulera endast till de ryska stridskrafterna. Storbritannien och Förenta staterna skulle skarpt och med rätta ha kritiserat en sådan åtgärd. Antag vidare att Sovjetunionen hade framlagt en likadan kontrollplan som Baruchplanen, upptagande omedelbar internationell äganderätt och inspektion, men flerårigt uppskov med bombernas förstörande och utdömande, och även gjort denna i väsentlig grad beroende av Sovjetunionens samtycke. Skulle då en sådan plan ha hälsats av västmakterna som 'en av historiens ädelmodigaste gester'?»

Jag skall avstå från att besvara den retoriska frågan, men det är kanske nyttigt för envar att något tänka över hur man skulle ha reagerat exempelvis i det här landet, om Blacketts exempel hade varit verklighet.

Det är från dessa utgångspunkter jag har kommit till den slutsatsen, att den svenska delegationen i Förenta nationerna inte längre bör medverka i den komedi, som amerikanerna spela i atomfrågan. Sveriges folk vill verkligen ha slut på atombombsshotet, förbud mot atombomben och sträng internationell kontroll över förbudets efterlevnad. Sovjetunionens representanter i Förenta nationerna ha också flera gånger framlagt sådana förslag, varvid de bestämt hävdad, att atombombstillverkningen skall förbjudas, att tillverkade atombomber skola förstöras, att dessa åtgärder skola kombineras med en sträng internationell kontroll över efterlevnaden och att stater, som eventuellt bryta emot detta förbud, skola bestraffas för en sådan åtgärd.

Tidigare kunde man kanske säga, att det är klart, att Sovjetunionen vill ha förbud mot atombomberna, eftersom Sovjetunionen själv inte bemästrar atomkraften. Men detta argument håller inte längre. Sovjetunionens regering förklarade 1947, att det icke längre fanns något atombombsmonopol, och i september i fjol meddelade den amerikanske presidenten som bekant, att Sovjetunionen behärskade atomkraftstekniken. Trots detta upprepar man från Sovjetunionen sitt förslag om åstadkommande av ett förbud

mot tillverkning av bomber, sträng internationell kontroll och förstörelse av de bomber, som redan finnas.

Jag anser att i denna fråga om atombomben borde det kunna föreligga en praktiskt taget hundraprocentig enighet ibland det svenska folket. Det är verkligen ingen klassfråga; det är ingen fråga, som man kan ställa sig utanför, vare sig man tillhör överklassen i samhället eller om man tillhör arbetarklassen. Det är en fråga, som angår oss alla, oavsett samhällsställning. Med hänsyn därtill och till att vårt folk är ett fredsälskande och humanitärt folk tycker jag att man här från regeringens och utrikesnämndens sida borde, såsom jag inledningsvis sade, mycket allvarligt pröva, huruvida man inte skall ge den svenska FN-delegationen sådana instruktioner, att den i Förenta nationerna verkligen företräder och får rätt att företräda och stödja de förslag, som ta sikte på att i snabbaste möjliga tempo åstadkomma det förbud mot atombomben, som jag är övertygad om icke bara Sveriges folk utan mänsklighetens stora flertal väntar på och längtar efter.

Herr talman! Detta var de synpunkter, jag velat anföra i frågan. Jag kan inte ansluta mig till utskottets ståndpunkt, och jag måste därför be att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till motionen i denna kammare nr 38.

Herr SANDLER: Herr talman! I den här frågan kan det nog inte alls vara tal om komedi, som den föregående ärade talaren uttryckte sig. Det är i själva verket en sak, som mycket lätt kan utveckla sig till en tragedi. Den fråga, som motionärerna ha bragt under riksdagens prövning, är i verkligheten vår tids mest allvarliga fråga, och det är alldeles uppenbart, att upplysning här är erforderlig. Det visar inte minst den väckta motionen.

I motionen har det begärts, att de svenska ombuden i Förenta Nationerna skola instrueras att stödja Sovjetunionens förslag i atomfrågan och att rösta emot den s. k. majoritetsplanen.

I utrikesutskottets utlåtande har det redogjorts för vilken ståndpunkt de svenska ombuden intagit och skälen därför. Därtill har jag ingenting att tillägga, men jag måste begagna tillfället att rätta till de grova misstag om det inte är förvrängningar, som förekomma i motionärernas framställning. Det gäller både beskrivningen av Sovjets förslag och beskrivningen av majoritetens linjen.

Vid redogörelsen för Sovjets förslag utesluter man i motionen ett krav, som Sovjet hela tiden hårdnackat har fasthållit, nämligen att alla lager av atombomber skola förstöras inom tre månader efter det ett avtal träffats. Den som det allra minsta begriper vad det här är fråga om måste förstå, att det är omöjligt att under sådana förhållanden med förbudet förena vad motionärerna kalla en effektiv kontroll. En effektiv kontrollapparat kan, även om den skulle uppbyggas efter det av Sovjet föreslagna systemet, ingalunda åstadkommas inom den tidrymden.

Det står vidare i motionärernas framställning, att det internationella organet enligt Sovjets förslag är utrustat med fullmakt att inspektera anläggningar, då majoriteten anser att mot förbudet stridande verksamhet pågår. Detta är felaktigt. Sovjetförslaget innebär ingalunda, att majoriteten i det internationella organet får bestämma över den saken. Förslaget innebär, att inspektionsförfarandet skall avse av vederbörande regering *anmälda* anläggningar.

Vad majoritetens linjen beträffar, förklara motionärerna, att det internationella organet skall inneha alla råvarutillgångar och anläggningar på det här området jämte närliggande industrier. Det är svårt att på två, tre rader hoppa så många felaktigheter, som man här har gjort.

I fråga om råvarutillgångarna är det icke på det sättet, att det internationella organet skall äga dem. Gruvdriften förutsättes äga rum i annan ordning — om det är enskild eller statlig drift, lägger sig organet inte i.

Vad beträffar de anläggningar, som skola förädla råvaran, d. v. s. uranmalm eller plutoniummalm, skall i en viss

Om förbud mot atomvapenkrigföring.

punkt i förädlingsprocessen det internationella organet sätts in för att driva anläggningarna. Där är det alltså en diskutabel fråga, var i denna förädlingsprocedur det behöver ske. Meningarna därom äro inte fixerade, men i majoritetsplanen angives att vad man kallar de farliga anläggningarna skola vara i händerna på ett organ av internationell karaktär, och därmed menar man i varje fall de anläggningar, som renframställa plutonium eller uranium med atomvikten 235, de enda ämnen som veterligen användas för tillverkning av atombomber. Därjämte måste dit självfallet räknas de anläggningar, som av renmetallen åstadkomma ett för bruk färdigt atomvapen med den apparatur, som behövs för att åstadkomma explosion. Det är ju denna apparatur, som är den egentliga s. k. atomhemligheten.

Vad gäller uttrycket »andra närliggande industrier», så tro motionärerna, att metallurgisk och kemisk industri i de olika länderna skall övertagas av det internationella organet. Det är rent nonsens och ingenting annat! Det talas också om att all forskning skall monopoliseras. Så är icke förhållandet, men vad man sagt är, att den forskning, som är inriktad på militärt bruk av atomenergien, bör ligga i händerna på ett internationellt organ. Jag skall på den punkten villigt medge, att här finns ett mycket svårt problem, nämligen att praktiskt skilja på var gränsen skall gå mellan det ena och det andra. Men det är inte alls fråga om att forskningen över huvud taget skall vara monopoliserad inom atomvetenskapens område.

Det talas också i motionen om och har gått igen i herr Öhmans framställning från talarstolen, att majoritetsplanen går ut på att förbjuda atomkraftens fredliga användning. Det är klart, att om man tror det, måste man vara upprörd över att exempelvis ett stort land som Sovjetunionen, som inte har de kraftresurser som Förenta staterna har, inte får använda atomenergien för fredliga ändamål. En sådan reaktion kan man väl begripa, men även här är det fråga om

Om förbud mot atomvapenkrigföring.

ett misstag. Det finns i majoritetsplanen en passus, som är mycket litet observerad och som fackmännen kalla för minimiprincipen. Den innebär, att då ett avtal på detta område äntligen har kommit i funktion, skall i alla länder den principen tillämpas, att produktionen skall hållas nere vid det minimum, som är användbart för fredliga ändamål, inbegripet de tekniska experiment, som behövas för utvecklandet av atomenergiens industriella användning. Därtill lägges, att det internationella organet skall ha skyldighet att så fort den tekniska utvecklingen har kommit dithän, att man kan industriellt använda atomenergien, ställa till de olika ländernas förfogande de kvantiteter av atomenergi, som kunna vara disponibla på det tekniska stadium, där man befinner sig.

Härmed har jag också fått lämna en upplysning i det hänseende, som herr Öhman berörde, då han sade, att upphörandet med tillverkning av atomvapen kan undanskjutas till en fullkomligt obestämmd framtid. Det strider ju fullständigt mot antagandet av denna minimiprincip, som Förenta staterna har accepterat i atomenergikommissionen, fastän det inte är Förenta staterna som hittat på den principen. Det är ett bidrag från fransk sida.

Såvitt man vet, är atomkraften för närvarande inte tillgänglig för industriellt utnyttjande. Fackmännen räkna med att det kommer att dröja tio, tjugu år, innan det är möjligt. Nu hörde jag herr Öhman från talarstolen säga, att atomkraften redan utnyttjas i Sovjetunionen. Jag som befinner mig på den här sidan järnridån kan inte veta så mycket om dessa ting som herr Öhman, men jag undrar, om man verkligen lyft på järnridån för herr Öhmans räkning för att ge honom möjlighet till denna deklARATION i den svenska riksdagen. Jag har sett, att det talats i mycket allmänna ordalag i den saken, och jag har hört Vysjinski själv tala därom i Lake Success. Han sade, att i Sovjet använder man atomenergi för att spränga berg, ändra vattenflöden och rensa upp i djungler-

na. Men det var mycket anmärkningsvärt, att då talet återgavs i Sovjetunionens press och radio, hade man förvandlat presensformen till en annan verbform, nämligen futurum. Det stod, att Sovjetunionen kommer att använda etc. Det senare betvivlar jag inte. Det är klart, att med de resurser, Sovjetunionen har på det området, måste den tidpunkten komma, men jag vågar inte profetera om hur länge det kommer att dröja, innan man kan tekniskt tillgodogöra sig atomkraften för industriella ändamål.

Jag vill konstatera att det verkliga förhållandet är att förbud mot användning av atomvapnet ingår i bägge planerna. Det är inte därom striden står. Ett internationellt organ finns också i bägge planerna, men på den punkten finns det den skillnaden, som även herr Öhman påpekade och som är rätt betydelsefull, att enligt sovjetplanen, men inte enligt den andra planen, det internationella organet skall sortera under säkerhetsrådet. Dess rekommendationer skola behandlas i säkerhetsrådet med den vetoregel som där är tillämpad, och var och en förstår ju vad det kan komma att betyda. Det kan ju sätta säkerhetsrådet ur funktion i ett särskilt viktigt avgörande. Majoritetslinjen å andra sidan utgår ifrån att det internationella organet icke skall vara underkastat en sådan vetoregel.

Den avgörande skillnaden ligger emellertid inte på denna punkt. Efter vad jag har varit med om i detta ärendet är jag personligen övertygad om att, om man kunde åstadkomma samförstånd beträffande kontrollens karaktär och omfattning, ett avtal icke till sist skulle komma att stranda på frågan om vetot.

Enligt sovjetlinjen är det endast den tillverkning, vilken har samband med själva atomvapnet, som skall kontrolleras. Enligt majoritetslinjen skall däremot allt handhavande av atomenergien kontrolleras. Det som ligger bakom denna skiljaktighet är det faktiska tekniska förhållandet, att produktionsprocessen är densamma för fredligt och för mili-

tärt ändamål ända fram till det allra sista stadiet, då man har det renframställda plutoniet och — vid militär användning — skall tillverka den apparatur som behövs för att av plutoniet göra en bomb. Man bör ju nämligen vara medveten därom, att i och med att man har renframställt plutonium har man atombomben framför sig. Vad som då återstår är sammanförandet av plutoniumstyckena och tillverkningen av den naturligtvis i och för sig mycket svårkonstruerade apparatur som behövs för detta. Det är emellertid att märka, att medan det för de föregående processerna behövs jättelika anläggningar — anläggningarna i Oak Ridge i Tennessee fylla större yta än någon enskild amerikansk industri — erfordras för den återstående slutprocessen endast relativt små anläggningar, som äro lätta att dölja och camouflera. Det är dessa omständigheter som ha gjort att man har kommit fram till den uppfattningen, att man måste utöva en sådan kontroll över atomenergiens handhavande över huvud taget, att man vet vart de farliga ämnena taga vägen.

Man kan naturligtvis fråga, varför det inte är tillräckligt med ett klart och enkelt förbud. Om man vill vara formell kan man ju emellertid säga att ett sådant förbud redan existerar. Vi få ju inte glömma att krig är förbjudet genom Förenta Nationernas stadga och att följaktligen användandet av varje krigsmedel, atombomben inbegripnen, är förbjudet. Om någon tror att man reder sig med att få ett papper, på vilket staterna underteckna en förbindelse att inte använda atomvapen, får man fråga sig: Varför är ett sådant papper mer värt än den Förenta Nationernas stadga, där staterna förpliktas att över huvud taget icke använda krig såsom politiskt medel?

På den punkten äro väl de flesta överens, att det måste utövas någon kontroll för att ett avtal skall få det värde som man önskar. Men varför då inte nöja sig, såsom Sovjet föreslår, med anmälda anläggningar? Ja, det skulle förutsätta ett mått av förtroende sta-

Om förbud mot atomvapenkrigföring.
terna emellan, som icke existerar i den värld som vi leva i.

Varför kan man inte nöja sig med enbart inspektion, såsom sovjetförslaget innebär? Inom parentes vill jag påpeka för herr Öhman, att en sådan inspektion också måste komma att avse råvaruanläggningar och alla mellanliggande stadier i proceduren; så är i varje fall sovjetförslaget framställt. Ja, att en inspektion inte är tillräcklig beror på det som jag nyss antydde, att det sker en sen spaltning mellan processerna för civilt och militärt bruk. Det är detta som har gjort att man i Förenta staterna, där man från början tänkte sig ett rent inspektionsförfarande, bragtes över till ett annat system. Ett rent inspektions-system skulle kräva ett så oerhört stort antal inspektörer och en så hög kvalitet hos inspektörerna, att systemet synes ogenomförbart. Situationen blir ju en helt annan om de farliga anläggningarna ligga i händerna på ett internationellt organ och inspektionsförfarandet endast behöver anlitas i andra hand för övervakning av intermediära processer och råvaruutvinning.

Jag har velat lämna dessa sakliga upplysningar i ärendet då jag tror att man i den svenska offentligheten inte är så bekant därmed.

Då herr Öhman här har gjort långa citat av den engelske atomforskaren Blackett, vill jag bara säga en sak. Jag bugar mig naturligtvis djupt för Blackett i hans egenskap av atomforskare. Då han går att bedöma politiska angelägenheter däremot, kan jag inte finna att det kräves någon annan respekt för honom än den som man hyser för vem som helst som har sakkännedom och använder denna för politiska omdömen.

Jag vill emellertid påpeka en sak. Från Sovjets sida citeras numera Blackett rätt sällan. Det var mycket bra att kunna citera honom medan Förenta staterna ännu var ensamt om att inneha atomvapen, men citaten av Blackett ha blivit mycket sparsammare sedan Sovjet har kommit så långt på väg som nu tycks vara fallet, så herr Öhman är kanske litet efter i den här ruljansen.

Om förbud mot atomvapenkrigföring.

En annan sak, som är mycket viktig, är denna: Vad är det för anvisning som professor Blackett ger för att rädda oss ur de svårigheter som föreligga? Vad föreslår han? Jo, han föreslår att de svårigheter som finnas på det här området — och jag är den siste att underskatta dessa svårigheter — skola lösas genom att man gör dem mångfaldigt större, i det han föreslår att atomfrågan skall lösas tillsammans med frågan om alla rustningar över huvud taget. Är det någon som tror att problemet skulle bli enklare om man följde professor Blacketts anvisning på denna punkt?

Man kan till sist fråga sig: Har vätebomben skapat något nytt läge? Det är möjligt att den har gjort det politiskt, men tekniskt förefaller det knappast att vara fallet. Jag känner visserligen inte till så mycket om denna sak som den kvällstidning i Stockholm tydligen gjorde, som samtidigt med att den meddelade president Trumans uttalande, att man skulle arbeta på det här området i Förenta staterna, för sina läsare kunde presentera en fullständig ritning av den nya vätebomben. Jag tror att chefen för den amerikanska atomkommissionen Sumner Pike, som alldeles nyss har uttalat sig om den här saken, ändå är litet mera trovärdig då han säger att vätebomben just nu befinner sig någonstans mellan det möjliga och det tänkbara. Det lilla som man har kunnat få veta och som man kan sluta sig till ur allmänt kända teoretiska förutsättningar är att möjligheten att framkalla de miljoner grader av värme, som erfordras för att en vätebomb skall fås att explodera, för närvarande icke kan åstadkommas av människor på annat sätt än genom själva uranbomben i dess explosionsögonblick. Huruvida det faktum, att så höga temperaturer verkligen kunna uppnås, låter utnyttja sig, därom vågar jag icke profetera, men det förhållandet, att även vätebomben alltså förutsätter användning av uran, gör att jag inte kan se att det tekniskt sett har uppstått ett nytt läge genom att man nu har börjat arbeta på att åstadkomma en vätebomb.

Jag vill till sist bara säga, att jag tyc-

ker att den propaganda, som på det här området har satts i gång av de s. k. fredspartisanerna, alltför grovt exploaterar folkens djupt allvarliga bekymmer över läget. Mot denna propaganda behövs en saklig upplysning. Det är alldeles klart att man från svensk sida med den största glädje skulle hälsa varje nytt uppslag, som skulle kunna åstadkomma ett samförstånd i denna fråga, och detta understryker utrikesutskottet också i sitt uttalande. Jag ber att få yrka bifall därtill.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN: Herr talman! Herr Sandler snuddade i slutet av sitt anförande vid det problem som jag tänkte vidröra, och jag kan därför fatta mig ganska kort.

Herr Öhman började med att tala om att den som genom förfärdigande av atombomber bereder sig för nästa krig begår ett brott mot mänskligheten. Det vill jag hålla med om, men det utsluter ju inte att det är ett lika stort brott mot mänskligheten att skjuta med kanoner, fälla vanliga bomber eller över huvud taget använda sådana relativt oskyldiga vapen som man kände till i den gamla tiden. Bortsett ifrån att den ryska regeringen gör allt vad den kan för att skaffa sig färdigheter i atombombtillverkning är ju Ryssland den stat som har den mest fruktansvärda militära apparaten. Det förefaller då märkvärdigt att Ryssland med en sådan energi går in för att förbjuda atombomben, när landet självt vägrar att avrusta på andra områden. Om ryssarna komma hit och fälla atombomber eller om de med vanliga kanoner jämna Stockholm med marken förefaller mig att vara tämligen likgiltigt; det ena är lika brottsligt som det andra.

I den gamla tiden hette det att utvecklingen av vapentillverkningen gick så fort, att man kunde räkna med att kriget skulle komma att omöjliggöras genom att vapnen blevo så effektiva; människorna skulle inte kunna börja krig, menade man, därför att ett krig skulle få sådana förödande verkningar. Utveck-

lingen, framför allt under det sista världskriget, har ju visat att den optimismen byggde på lösan sand, men det skulle ju kunna tänkas att ingången i det sista stadiet, som kännetecknas av konstruerandet av atombomben, skulle vara ett steg i den riktningen, att folk inte vågar börja krig, därför att ett krig skulle få alltför allvarliga följder både för den som börjar och för den som anfalles. Under sådana förhållanden kan man vara tämligen tveksam om huruvida ett förbud mot tillverkning av atombomber kan vara ett fredsinstrument — jag är inte riktigt säker på den saken. Jag skulle snarast tro att existensen av detta fruktansvärda förstörelsemedel — framför allt om man nu går vidare och även tillverkar vätebomber — nästan kan vara tillräcklig som ett skydd för varje anfallsförsök. Herr Öhman tycks ha en pacifistisk tro på att ett förbud mot atombomben kan införa freden i världen. Jag tror snarare tvärtom, att införandet av ett sådant förbud skulle vara ett steg i den andra riktningen. Jag har visserligen ingenting emot ett förbud mot atombomben, men jag tycker att införandet av ett sådant förbud vore en ganska meningslös åtgärd så länge staterna ha så starka rustningar som Amerika och framför allt Sovjetunionen ha, rustningar som dessa stater tydligen vägra att avstå från. Så länge dessa stater ha den andan, att de inte vilja rusta ned, så länge är det tämligen meningslöst att förbjuda tillverkningen av atombomber.

Under alla förhållanden är det tämligen tydligt, som herr Sandler har visat här, att det hänger på om man kan få en kontroll. Jag är inte säker på att, även om man så småningom i Förenta Nationerna kan ena sig om ett kontrollsystem, detta kommer att vara effektivt. Ingen människa kan övertyga mig om att, om ett sådant förbud beslutas och även kontrollkommissioner tillsätts, man skall kunna vara säker på att inte Amerika tillverkar atombomber i hemlighet, och detsamma gäller i ännu högre grad om Sovjetunionen. Är det någon som vet vad som sker på andra

Om förbud mot atomvapenkrigföring.

sidan Uralbergen? Det har ju skett mystiska explosioner där. Ryssarna själva tala om att de hålla på med att dika om de stora sibiriska floderna för att leda dem till Aralsjön och Kaspiska havet och därigenom göra öknarna fruktbara för mänskligheten. Det låter ju vackert, men det låter på samma gång fantastiskt. Jag tror inte ett dugg på hela den där planen. Jag tror snarare att det är andra explosioner som den hemliga kontrollen är i tillfälle att avslöja. Det förefaller som om man skulle ha möjlighet att konstatera, om en stor atombomb exploderar, men jag tror inte att det finns möjlighet att kontrollera tillverkningen av densamma.

Under sådana förhållanden, herr talman, är jag tämligen likgiltig för hur det går i Förenta Nationerna beträffande denna kontroll. Jag tror inte att vi komma närmare freden vare sig det blir ett beslut i ena riktningen eller i den andra.

Herr ÖHMAN: Herr talman! Herr andre vice talmannen frågade mig varför vi inte skärpa kraven och kräva avrustning också på andra områden. Jag skall förena mig med herr andre vice talmannen i kravet på en sådan nedrustning. Jag vill emellertid erinra om att det för kort tid sedan från Sovjetunionens sida föreslogs att stormakterna skulle reducera sina militära styrkor med en tredjedel för att därigenom minska spänningen i världen. Om jag inte minns fel opponerade sig herr Åkerberg mot den tanken här i kammaren vid ett tidigare tillfälle, när den var på tal i ett utrikespolitiskt sammanhang. Men det är inte detta som är det väsentliga. Vad jag vill föra fram — och med mig åtskilliga miljoner människor i världen — är att frågan om atombombsförbud bör skjutas i förgrunden, eftersom atombomben är det mest utpräglade förstörelsevapen och terrorvapen som för närvarande finns i krigsarsenalerna, ett vapen som icke militärt kan avgöra ett krig men som däremot kan bli ett medel för terror mot kvinnor, barn och åldringar.

Om förbud mot atomvapenkrigföring.

mot civilbefolkningen över huvud taget. Det är ju framför allt av detta skäl som frågan om atombombsförbud har skjutits i förgrunden. Jag har inga sådana illusioner som herr Åkerberg talade om, alltså illusioner om att ett atombombsförbud absolut skulle säkerställa fred i världen. Det tror jag sannerligen inte. Så länge världen är konstruerad som den för närvarande är, innebär ett atombombsförbud naturligtvis ingen garanti för evig fred. Förutsättning för att en sådan garanti skall erhållas är en fullständig social omgestaltning av de kapitalistiska länderna.

Så ett par ord till herr Sandler, som här gav en i och för sig mycket intressant redogörelse för de diskussioner, som ha hållits i Förenta Nationerna, och de svårigheter, som man har stött på när det har gällt att åstadkomma en effektiv kontroll, som herr Sandler liksom Baruchplanens anhängare anser vara en förutsättning för genomförandet av ett förbud mot atombomben. Jag vill till detta bara säga, att om man på detta sätt betraktar frågan om kontroll såsom det absolut avgörande, för detta mycket lätt till den uppfattningen, att det icke är möjligt att förbjuda atombomben, ty vem kan ge garantier för att någon kontroll, vilken den vara månde, blir hundra procentigt effektiv? Sådana garantier kan ingen människa ge, och jag tror inte att det över huvud taget är möjligt att uppfinna ett sådant kontrollsystem. Därför måste man, som för resten också Blackett framhåller, taga vissa risker och förlita sig på den kolossala folkpsykologiska effekt som skulle åstadkommas av ett förbud mot atombomben, utfärdat av Förenta Nationerna, och ett beslut, att tillverkade bomber skulle förstöras. Jag erinrar om att konventionerna beträffande gaskrig ha hållits under andra världskriget och att bakteriologisk krigföring icke har tillgripits, inte minst därför att dessa vapen äro tveeggade och lätt kunna skada de egna trupperna, men framför allt därför att det skulle väcka en sådan folkvrede i alla länder om man överträdde de en gång ingångna internationella konventionerna. Jag tror att

effekten skulle bli liknande när det gäller atombombsförbud, och jag är inte lika pessimistisk som utrikesutskottets ordförande, herr Sandler, beträffande möjligheterna att organisera en kontroll, även om den inte kan bli hundra procentig. Av den diskussion, som — i varje fall såvitt jag kan följa den i pressen utifrån — föres i Förenta Nationerna och dess olika kommissioner, får jag det bestämda intrycket, att representanterna för Amerikas förenta stater och de som följa deras linjer skjuta kontrollfrågan i förgrunden till den grad, att förbud egentligen blir omöjliggjort genom detta sätt att diskutera.

Herr Sandler säger att Sovjetunionens förslag om att tillverkade bomber skola förstöras senast tre månader efter fastställandet av en konvention om atombombsförbud inte kan accepteras, därför att man inte på tre månader kan åstadkomma en effektiv kontroll. Jag undrar om inte herr Sandler även på denna punkt skjuter en aning över målet beträffande kontrollfrågan, ty det är väl ändå så pass mycket bekant om den ännu mycket unga vetenskap som har med atombombstillverkning att göra, att man inom Förenta Nationerna tillnärmelsevis vet var bomber tillverkas, och nog bör man hinna dit på tre månader med flygteknikens alla hjälpmedel. Detta otillbörliga skjutande i förgrunden av kontrollfrågan tycks därför vara ett rent svepskäl. Därtill kommer, att en anläggning för tillverkning av atombomber är betydligt mer komplicerad än exempelvis en kemisk fabrik och således betydligt lättare att upptäcka för de inspektörer som skulle utrustas med fullmakt att utföra inspektion och kontroll. Jag tror att de obofärdigas förhinder spelar en mycket stor roll på denna punkt.

Herr Sandler bestrider att Baruchplanen förutsätter att det internationella organet har äganderätt till atomenergien. Jag ber att få citera Blacketts bok, vars sakuppgifter jag icke har hört någon bestrida och i vilken författaren anför vad den amerikanska planen innebär. Han refererar först, att den omfattar upprättande av ett organ, ADA, som skall hand-

hava utvecklingen och användningen av atomenergien på alla stadier från råmateriale och framåt, och så kommer punkt 1: »Detta organ skall äga eller ha bestämmanderätt över all atomenergiverksamhet, som kan innebära någon fara för världens säkerhet.» Jag är mycket väl medveten om, herr Sandler, att man sedan har gjort en annan formulering, enligt vilken det internationella organet skall ha bestämmanderätt enligt fullmakt, men bestämmanderätt och äganderätt är väl i det här sammanhanget detsamma.

Denna plan — som har flera andra punkter som jag här inte skall referera — är, såsom jag tidigare sagt, ett uttryck för hur man, när planen uppgjordes och man trodde sig för överskådlig tid framåt ha monopol på atombombstillverkningen, ville utnyttja situationen för att skaffa sig ett monopolinflytande över atomenergien i hela världen. I Blacketts redogörelse, vars alla detaljer jag naturligtvis inte här skall ingå på, påpekas det mycket klart och tydligt, att det handlar om kontroll av atomenergien under alla stadier från råvaran och framåt. Däri inbegripes då, herr Sandler, också den energi som avses för civil produktiv verksamhet.

Sedan frågade herr Sandler, om jag kunde kasta en blick bakom järnridån, som av den socialistiska världens motståndare hissas upp av och an, och konstatera att Sovjetunionen nu utnyttjade atomkraften för civila ändamål. Herr Sandler sade att han hade hört Vysjinskis tal i Förenta Nationerna och funnit, att när talet kom i tryck, så hade verbformerna ändrats från presens till futurum. Men, herr Sandler, här har jag en direkt översättning till svenska av detta tal från tidskriften *Novoje Vremja*. Jag skall be att få korrigerera herr Sandler på denna punkt, ty här talar Vysjinski verkligen i presensform. Han citerar först vad atomkraftkommissionen föreslagit i säkerhetsrådet i sin tredje rapport och polemiserar häremot. Atomkraftkommissionen hade nämligen sagt, vilket jag ber att få inskjuta, ty det hör samman med denna debatt, att atomkraftens

Om förbud mot atomvapenkrigföring.

utnyttjande är ingen inre angelägenhet för de enskilda länderna, utan har framför allt internationell betydelse. Det är mot denna ståndpunkt, intagen av atomkraftkommissionens majoritet, som Vysjinski polemiserade när han anförde det som figurerat här i debatten. Han säger: »Naturligtvis tål denna inställning inte att synas i sömmarna. Om man berör det sista momentet om att atomkraftens utveckling och utnyttjande i grund och botten inte är någon inre angelägenhet för de enskilda länderna, så kullkastas detta påstående av en rad fakta som redan ha förekommit — trots den relativt korta tid, några år bara, som gått — i mitt land» — observera, herr Sandler, här kommer det — »där atomkraften utnyttjas för till omfattning och betydelse mycket viktiga ekonomiska åtgärder i det fredliga uppbyggandets intressen.» Här talar alltså Vysjinski i presens. Det kan således icke vara fråga om att det i tryck skett någon förvanskning av vad Vysjinski framförde i muntlig form. Herr Sandler sade ju själv, att Vysjinski vid Förenta Nationernas möte uttryckte sig, som om detta redan försiggick, men att det i trycket återgavs i futurum. Jag har dokumentet här i min hand, och jag förmodar att herr Sandler inte vill bestrida riktigheten av min version, utan det måste väl bero på något misstag från herr Sändlers sida.

Herr Sandler — och i någon mån även herr andre vice talmannen — sade vidare, att världsfredsrörelsen på ett alltför grovt eller otillbörligt sätt — jag tror att orden föll så för herr Sandler — exploaterat det naturliga kravet från mänskligheten att få till stånd ett förbud mot atombomben. Denna kampanj, som försiggår över hela världen och varunder man redan har samlat in miljoner och åter miljoner namnunderskrifter, riktar sig, fastslår jag, till *alla* regeringar. Det är inga särskilda grupper eller skikt bland folken som vilja ha monopol på att skapa denna opinion. Om den svenska riksdagen och herr Sandler såsom utrikesutskottets ordförande skulle vilja ställa sig bakom saken här i Sverige, skulle detta, anser jag, vara en

Om Sveriges utträde ur Europarådet m. m.

oerhört stor vinst, då det gäller att resa den svenska folkopinionen på en riktig linje i atombombfrågan. Man kan därför icke säga, att världsfreds rörelsens världsomfattande kampanj för att väcka en massopinion mot atombomben är ett otillbörligt utnyttjande av mänsklighetens krav. Jag tror tvärtom att denna kampanj är ett ord i rättan tid. Jag hoppas också att kampanjen skall få en sådan genomslagskraft bland världens folk att den även skall påverka de hittills tämligen fruktlösa diskussionerna i Förenta Nationernas atomkraftkommission, så att man där måste komma till klarhet om att ett förbud mot atomvapen bör genomföras så snabbt som möjligt.

Herr SANDLER: Herr talman! Vad först beträffar tempusformerna har jag ju själv hört Vysjinskijs tal, så att jag vet mycket väl att han talade i presens. Det är klart att om hans tal refereras i en tidskrift vore det också korrekt att använda presensformerna.

För övrigt sade Vysjinskij inte exakt det som herr Öhman här läste upp. Det var åtskilligt annat också som Vysjinskij yttrade. Vad herr Öhman här läste upp måste vara hämtat ur ett sammandraget referat, men det gör ju i och för sig ingenting. Vad jag fäste mig vid var det egendomliga i att strax efter det att Vysjinskij hållit sitt tal, meddelades det från Moskva, att talet där var återgivet med futurum i stället för med presens — men jag har naturligtvis inga kontrollmöjligheter på detta område.

Jag vill understryka vad jag sade i mitt förra anförande och som herr Öhman uppenbarligen inte alls tycks ha förstått, nämligen att minimiprincipen, om det blir ett avtal, kommer att innebära att *tillverkningen* för militära ändamål skall upphöra. Minimiprincipen innebär nämligen att man icke får tillverka mer än vad man kan finna fredlig användning för eller som behövs för fortsatt tekniskt experimenterande, dock *icke* på det militära området. Det är mycket viktigt att detta blir klarlagt. Det innebär däremot icke att man där-

med skall förstöra förefintliga lager. På den punkten har majoritetsplanen använt ett försiktigare uttryck än »förstöra». Jag vet inte riktigt vad man menar från sovjetsidan med denna förstöring, men det kanske herr Öhman kan upplysa om. Ponera att det finns 400, 300 eller något annat antal atombomber i Förenta staterna och något antal i Sovjetunionen — skola vi då ställa till med 300, 400 eller ännu flera atombombexplosioner för att göra denna förstöring? Eller vad menar man?

Majoritetslinjen innebär på den punkten, att det internationella organet skall få förfoga över detta lager och bestämma dess användning, och det får icke användas annat än för civila ändamål.

Man bör för övrigt en smula betänka sig innan man säger att man skall förstöra det som är produkten av mångårigt arbete, på vars produktion ha nedlagts biljoner dollar i kostnader och som hör till det dyrbaraste material som över huvud taget finns på denna planet. Den mängd plutonium eller uranium 235, som nu må finnas, kunde vara mycket bra att ha kvar då man tekniskt har löst problemet, hur man skall industriellt använda atomkraften.

Vad till sist tidsfristen på tre månader beträffar, så tror jag inte att herr Öhman klarar saken på tre månader, vare sig med förstöring eller kontroll.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till motionen I: 38; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Om Sveriges utträde ur Europarådet m. m.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckta motioner om Sveriges utträde ur Europarådet m. m.

Om Sveriges utträde ur Europarådet m. m.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 125, av herr *Öhman* m. fl., ävensom i en likalydande, inom andra kammaren väckt motion, nr 147, av herr *Johansson* i Stockholm m. fl., vilka motioner hänvisats till utrikesutskottet, hade hemställts, att riksdagen måtte för sin del besluta och i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Sverige måtte i enlighet med artikel 7 i Europarådets stadgar anmäla sitt utträde ur Europarådet och dess organ, ministerrådet och den rådgivande församlingen.

Utskottet hade i det nu ifrågasvarande utlåtandet anfört:

»Under erinran att utskottet i sitt utlåtande nr 6 vid 1949 års riksdag hemställt, att riksdagen måtte meddela av Kungl. Maj:t äskat godkännande av stadgan för Europarådet, vilken hemställan erhöll riksdagens bifall, och med hänsyn till att vad i motionerna anföres icke är av natur att ändra utskottets uppfattning, får utskottet hemställa, att motionerna I: 125 och II: 147 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Herr NORLING: Herr talman! I det föreliggande utlåtandet har utskottet avstyrkt det förslag att Sverige skulle utträda ur Europarådet som kommunisterna motionsledes framfört. Utskottet har blott kostat på sig fem raders motivering för sitt avslagsyrkande, vilket tyder på att utskottet inte tycks fästa något större avseende vid Sveriges anslutning till Europarådet och vad den kan betyda för Sverige.

Sveriges anslutning till Europarådet har i utlandet uppfattats som ett svenskt biträdande de facto av Atlantpakten. Europarådets utformning har gjorts av de olika militärallianserna, och det är västunionens s. k. permanenta kommission som framlagt grunddragen för Europarådet. Västmakterna ha här skapat ett politiskt komplement till Marshallorganisationen och Atlantpakten. New York Times har förklarat, att Europarådets utvidgning till att omfatta sådana länder som inte undertecknat At-

lantpakten åtminstone indirekt anknyter även dessa länder till Atlantpakten.

Anslutningen till Europarådet innebär således att Sverige länkats till ett organ som politiskt skall samordna de ekonomiska och militära formationerna mot de länder som lämnat det kapitalistiska ekonomiska systemet och slagit in på vägen för ett nytt demokratiskt ekonomiskt system — det socialistiska.

Anslutningen till Europarådet innebär att Sverige anslutit sig till den grupp av länder som genom detta organ målmedvetet arbeta för att splittra Europas folk och isolera en del länder från det övriga Europa för att därmed fördjupa motsättningarna mellan öst och väst. Herr Arrhén underströk i sitt radiotal för omkring en vecka sedan, när han klagjorde Europarådets historiska förutsättningar, att rådet hade övertagit den historiska uppgiften att sätta stopp för och driva tillbaka nutidens hunner och barbarer som ville riva ned och förstöra den europeiska kulturen. Vilka som voro nutidens hunner och barbarer var inte svårt att förstå; det var den framträngande socialismen som herr Arrhén hade i tankarna när han yttrade dessa ord. Detta var Europarådets stora huvuduppgift och mål, om jag fattade herr Arrhén rätt.

Att det är detta som är Europarådets historiska huvuduppgift enligt den imperialistiska kapitalismen betvivlar jag inte. Redan år 1915 skrev Lenin att parollen om Europas förenta stater under kapitalismen antingen är någonting omöjligt eller reaktionärt. Han höll det inte för omöjligt att de kapitalistiska staterna för en tid skulle kunna komma överens om upprättande av Europas förenta stater. Men för vilket ändamål? Jo, säger Lenin, »endast om hur de gemensamt skola kväva socialismen i Europa» samt för att »gemensamt försvara de rövade kolonierna».

Vad Lenin skrev år 1915 äger således sin giltighet även för Europarådet av i dag. Den engelske högerledaren Winston Churchill, vilken hedras som initiativtagare till Europarådet och som är den man som givit det dess ideologiska

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

grundval, har nu fått sin gamla dröm om en barrikad mot socialismen förverkligad. Det var Churchill som år 1918 organiserade »de 14 staternas krig» mot sovjetstaten för att återställa förtrycket över Rysslands folk.

Även om Europarådet draperar sig i den sanna demokratiens och de mänskliga rättigheternas mantel i så måtto att varje medlemsstat måste godkänna principen att »alla individer inom medlemmens område skola åtnjuta de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna», kan man konstatera det faktum att de flesta av Europarådets medlemmar äro imperialistiska statsbildningar baserade på kolonialt slaveri. Vilka mänskliga rättigheter ha de färgade folken i Indonesien och Indokina? Vilka mänskliga rättigheter ha tryggats för människorna i Västeuropa? Miljon-tals människor äro arbetslösa och sakna den elementära mänskliga rättigheten till arbete och bröd. De få nöja sig med rättigheten att svälta och lida nöd.

Medlemskapet i Europarådet medför uppenbara risker för Sveriges nationella oberoende. Den rapport, som framlagts i den s. k. konsultativa församlingen, omfattar bl. a. ett alternativt förslag om en småningom skeende ändring av Europarådets statuter, så att rådet får sina befogenheter ökade därhän att det blir en över nationerna stående regering. En sådan utveckling skulle leda till att de mindre staterna inom Europarådet bleve ett slags vasaller under de dominerande staterna.

Det politiska samarbetet mellan de kapitalistiska staterna i Europarådet med dess mål kan endast leda till att försvaga Förenta Nationerna och det universella samarbete som denna organisation försöker skapa, samtidigt som det fördjupar splittringen mellan de kapitalistiska och socialistiska staterna i Europa, vilket i sin tur blir en hjälp åt de krafter som söka utlösa ett nytt krig.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till motionen I: 125.

Herr SANDLER: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

Föredrogs änyo statsutskottets utlåtande nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till ytterligare utbyggnad av Svenska skifferoljeaktiebolagets anläggningar vid Kvarntorp m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 147, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 24 februari 1950, föreslagit riksdagen att dels till Täckande av vissa kostnader för Svenska skifferoljeaktiebolagets verksamhet för budgetåret 1950/51 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag å 3 200 000 kronor, dels ock till Lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget för budgetåret 1950/51 under kapitalbudgeten, fonden för låneunderstöd, anvisa ett investeringsanslag av 9 455 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förcheft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Petrén* m. fl. (I: 451) och den andra inom andra kammaren av herrar *Kollberg* och *Schmidt* (II: 537), i vilka hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att beredskapsarbetena vid skifferoljeverket i Kinne-Kleva måtte snarast avvecklas;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Petrén* m. fl. (I: 452) och den andra inom andra kammaren av herr *Sjölin* m. fl. (II: 536), i vilka hemställt,

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om att en utredning måtte snarast verkställas om lämpligaste utformningen av vår bränsleförsörjning ur ekonomiska, handelspolitiska och beredskapsmässiga synpunkter;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Spetz* (I: 453) och den andra inom andra kammaren av herr *Svensson* i Ljungskile (II: 535), i vilka hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 147.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 453 och II: 535

a) till Täckande av vissa kostnader för Svenska skifferoljeaktiebolagets verksamhet för budgetåret 1950/51 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 200 000 kronor;

b) till Lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget för budgetåret 1950/51 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 9 455 000 kronor;

II. i anledning av motionerna I: 451 och II: 537 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anfört i fråga om avveckling av skifferoljeverket vid Kinne-Kleva;

III. med bifall till motionerna I: 452 och II: 536 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning rörande lämpligaste utformningen av vår bränsleförsörjning ur ekonomiska, handelspolitiska och beredskapsmässiga synpunkter.

Reservation hade avgivits av, utom andra, herrar *Karl Andersson*, *Manner-skantz*, *Ohlon*, *Lundgren*, *Malmberg* i Skövde, *Svensson* i Ljungskile och *Ståhl*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 453 och II: 535

a) avslå Kungl. Maj:ts framställning om anvisande av medel till Täckande av vissa kostnader för Svenska skifferoljeaktiebolagets verksamhet;

b) till Lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget för budgetåret 1950/51 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 275 000 kronor.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Till detta utlåtande är, såsom kammarens ledamöter torde finna, fogad en reservation, undertecknad av flera av utskottets ledamöter, tillhörande olika partier. Jag ber nu att i korthet få motivera min egen ståndpunkt i denna fråga, då även jag har anslutit mig till den avlämnade reservationen.

Genom beslut av 1949 års riksdag har riksdagen tagit principiell ståndpunkt till problemet om Svenska skifferoljeaktiebolagets framtid, ett beslut som ju innebär att verksamheten skall fortsättas och genom rationaliseringar och utvidgningar göras ekonomiskt lönande. Ehuru jag för ett år sedan var reservant mot det beslut, som riksdagen då fattade, har jag ingen anledning att nu gå in på principfrågan. Den delen av problemet måste anses löst i och med riksdagens beslut, och vi ha nu bara att lojalt fullfölja detta.

Jag vill, kanske mera i förbigående, erinra om att riksdagen hittills har investerat 97 miljoner kronor i Kvarntorp. Nu skola i samma företag investeras ytterligare avsevärda belopp.

Enligt förra årets riksdagsbeslut förutsattes det att det skulle bero på driftresultaten vid den första utbyggda Bergh-ugnen, huruvida även de två andra Bergh-ugnarna skulle ombyggas för den nya driften. Denna ombyggnad av den ena Bergh-ugnen har nu kommit till stånd, men driften vid denna Bergh-ugn har enligt upplysningar som förekomma i propositionen och som ha lämnats utskottet pågått endast under tiden 22 november—5 december, alltså under fjorton dagar. Driften under denna korta tid har lämnat *tekniskt* tillfredsställande resultat. Det skall enligt upp-

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

lysningarna i propositionen till och med ha varit mycket gynnsamma resultat. Men dessa resultat äro enligt min uppfattning icke tillräckliga för att man skall kunna bedöma framtiden även ur *ekonomisk* synpunkt.

Förra året skrev departementschefen, att det får bli beroende på driftresultatet vid denna ugn om även de övriga ugnarna skola omkonstrueras. Departementschefen tillade, att säkert sådant material icke torde kunna erhållas förrän efter en ganska lång driftstid, troligen först efter ett eller annat år. När departementschefen i år förutsätter, att riksdagen efter en så kort försökstid skall bevilja nytt anslag för ombyggnad av de båda övriga Bergh-ugnarna, innebär detta alltså ett frångående av det villkor för fortsatt ombyggnad som angavs i fjolårets beslut. Enligt reservanternas mening ha inga bärande skäl anförts för att ombyggnaden skall ske redan i år, alltså innan driften har varit i gång så lång tid att man kan bedöma resultaten även ur ekonomisk och inte bara ur teknisk synpunkt.

Härtill komma, herr talman, ytterligare ett par omständigheter som åtminstone ha spelat en viss roll för några av reservanternas. Vi mena, att när det i nuvarande budgetläge är av vikt att investeringsvolymen begränsas, är vad som här föreslås en investering, som väl kan uppskjutas något år, och detta särskilt med hänsyn till att det här enligt inhämtade upplysningar gäller utgifter som åtminstone delvis skola betalas i dollar.

Av dessa skäl, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation som fogats till statsutskottets utlåtande nr 131 och som är avgiven av herr Karl Andersson m. fl.

Herr OHLON: Herr talman! Efter detta yttrande är det kanske inte mycket att tillägga från reservanternas sida. Herr Lundgren har framfört vad som har varit det väsentliga i deras förslag.

När man tar del av propositionen i detta ärende, får man ett beklämande in-

tryck av en kontinuerligt förekommande brist på planering i fråga om Kvarntorpsanläggningen. Ideligen stöter man på uppgifter, där beräkningarna ha visat sig väsentligt understiga de verkliga kostnaderna. Varje år alltifrån 1946 års beslut har ju staten också måst pumpa in nya medel i detta företag: år 1946 16 miljoner kronor, år 1947 3 miljoner, år 1948 15 miljoner, i fjol 4 miljoner, och i år begäres det 12 655 000 kronor.

Nu säges det att om dessa sista medel beviljas, skall företaget bli något så när solvent — d. v. s. det kommer aldrig att löna sig, men det kommer inte att ge underskott utan tvärtom en viss låg förräntning, även om det aldrig kommer att ge en sådan avkastning att man kan vänta något bidrag av rörelsen till förnyelsefond. Meningen förklaras alltså vara att göra Kvarntorpsanläggningen till ett något så när bärkraftigt företag. Den kom till under kriget såsom en beredskapsåtgärd och fyllde ju också då en stor uppgift genom att förse den svenska flottan med olja. Man förklarar att Kvarntorpsanläggningen även i fortsättningen behövs för beredskapsändamål. Denna sistnämnda synpunkt har dock under den senaste tiden kommit något i bakgrunden. Man har nog ganska allmänt klart för sig, att Kvarntorpsanläggningen är så sårbar, att om vi komme i krig skulle anläggningen sannolikt mycket snart vara slagen sönder och samman. Däremot har anläggningen, menar man, en stor uppgift att fylla vid en avspärning, för den händelse vi kunde hålla oss utanför kriget. Gentemot denna inställning vill jag fråga, om vi under den närmaste tiden ha att riskera någon avspärning västerut i händelse av ett kommande krig. Det synes mig i varje fall som om beredskapssynpunkten icke borde tillmätas alltför stort värde.

Jag nämnde nyss att de beräkningar som ha gjorts knappast på någon punkt ha visat sig hålla streck vid det praktiska utförandet. Det redogöres t. ex. i handlingarna för hurusom Bergh-ugn 1, som kom till efter Kvarntorpsutredningen av år 1948, har kostat 475 000 kronor mer än vad utredningen hade räknat

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

med. Denna fördyring synes enligt departementschefen helt bero på åtgärder, vilka icke underställts Kvarntorpsutredningens prövning. Beträffande de projekterade två nya Bergh-ugnarna 2 och 3 gäller, att de beräknas dra en merkostnad av inte mindre än 1 550 000 kronor utöver vad man förut kalkylerat med. Kostnaderna beräknas till 7,5 miljoner kronor mot förut 5 950 000 kronor. Merkostnaden per ugn är här alltså betydligt större än vad fallet var för Bergh-ugn 1.

Såsom herr Lundgren framhöll innebär reservanternas avslagsyrkande icke ett oåterkalleligt avslag utan blott en respit, så att företaget skall bli i tillfälle att under en tillräckligt betryggande tidrymd visa vad Bergh-ugn 1 förmår att prestera, inte bara tekniskt utan även ekonomiskt. Av de uppgifter, som ha delgivits utskottet på denna punkt, framgår att det tekniska resultatet är väl tillfredsställande, men man får ingen upplysning om huruvida inte driftkostnaderna ökats i samma mån och huruvida den ekonomiska förkalkylen håller.

Det är visserligen sant, såsom majoriteten i utskottet skrivit, att Bergh-ugn 1 har prövats inte bara under den period av 14 dagar, då Sveriges ångpanneförening kontrollerade dess utbyte, utan den har också prövats efteråt, och det har lämnats en del uppgifter angående resultatet härav under hand. Jag tycker att det finns ett för litet underlag för att man skall kunna räkna med de siffror som därvid lämnats. Reservanterna ha alltså här nöjt sig med att för nästa budgetår föreslå ett investeringsanslag på 275 000 kronor, och vi mena att företaget får komma tillbaka nästa år och begära ytterligare belopp, då den nya anläggningen verkligen visat vad den duger till.

Innan jag slutar, herr talman, skulle jag vilja säga ett par ord om det förslag som även reservanterna gå med på, nämligen anvisande av ett investeringsanslag på 275 000 kronor för markförvärv. Som utskottet säger är det en mycket anmärkningsvärd sak, som här blottats och som ställer företaget i en i viss mån trå-

kig belysning. Det visar sig nämligen att Kvarntorpsföretaget har skaffat sig optionsrätt fram till september 1950 på ett nytt markområde för en utvidgad Ljungströmsanläggning och att denna optionsrätt har kostat 100 000 kronor. Det har skett utan att Kvarntorpsutredningen blivit underrättad härom. Företaget har alltså på eget bevåg förberett inköpet av denna mark, och riksdagen står nu inför ett fait accompli. Om inte inköpet fullföljes, kommer svenska staten utan vidare att förlora 100 000 kronor.

När man ser denna affär mot bakgrunden av företagets tidigare missvisande kalkyler, synes det säkrast att företaget får under det närmaste året visa, att det nu äntligen börjar uppfylla de löften, som det vid upprepade tillfällen givit.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservanternas yrkande.

Herr PETRÉN: Herr talman! Kvarntorp är vid det här laget en gammal bekant för riksdagen. Frågan har varit uppe varje år på ett eller annat sätt.

År 1941 bildades skifferoljebolaget. Under kriget var tillverkningen vid Kvarntorp till ovärderlig nytta för vår bränsleförsörjning. År 1946 fattades beslut om att anläggningen skulle drivas även i fredstid, och det anslogs medel till utbyggnad. Det visade sig emellertid att kalkylerna inte höllo måttet, och 1947 inställde sig likviditetssvårigheter. Då fick utvecklingsarbetet avbrytas, och en utredning tillsattes 1948 för att ur ekonomisk och teknisk synpunkt studera verket och ange riktlinjer för den framtida verksamheten. Vid förra årets riksdag framlades förslag om fullföljande av påbörjade anläggningar och en modernisering av Bergh-ugnarna, allt i syfte att öka beredskapsvärdet och förbättra ekonomien — jag understryker att det syftet var att både öka beredskapsvärdet och förbättra ekonomien. Emellertid beslöts att endast en av de tre ugnarna skulle utbyggas och att man skulle avvakta driftresultatet från den

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

första ugnen, innan man gick vidare. Den föreliggande propositionen gäller närmast anslag för utbyggnad av de två återstående ugnarna.

Kärnfrågan i dag är då, precis såsom herr Lundgren sade, om man verkligen uppnått det beräknade resultatet vid den redan ombyggda ugnen. Här finnas uppgifter från bolaget och från ett fristående företag, Svenska ångpanneföreningen, som av bolaget anlåtats för att göra kontrollmätningar under driften.

Uppgifterna äro klart entydiga. Ångpanneföreningen uttalade efter sina kontrollmätningar vid ugnen, där genom sättningen av skiffer var beräknad till två och en halv gång så mycket som före ombyggnaden, att de av Kvarntorpsutredningen antagna produktionsvärdena innehållits med mycket god marginal. Dessa mätningar gjordes under en begränsad tid, såsom alltid sker i dylika fall. Man kan inte lägga ned kostnader på att under en längre tid ha i gång de mätinstrument och den personal, som behövas för att göra sådana mätningar. Detta skedde under december i fjol. Sedan dess har ugnen varit i gång ett halvår. De driftsdata som finnas från den senaste månaden har jag tagit del av, och de visa genomgående högre värden än dem som Ångpanneföreningen konstaterade under december, då det konstaterades att de av utredningen antagna produktionsvärdena innehållits med mycket god marginal. Enligt min mening är ett halvt års drift vid en ugnsanläggning av detta slag tillräcklig för att man skall kunna bedöma resultatet.

På sin tid gjorde Ångpanneföreningen förkalkyler över driften vid denna ugnbyggnad. Vi ha sedan sett driftresultatet. Man vet nu hur det är med arbetskraftsåtgången — den är snarast mindre. Råvaran undergår i det här fallet inga pridförändringar. Det är samma slag av skiffer som går till de andra ugnarna. Priserna på den färdiga varan känna vi också till. Det som här kan vara oviss är naturligtvis omfattningen av slitage och underhåll. Det kan vara en viss svårighet att på ett halvt år

exakt bedöma, hur det på denna punkt kommer att bli i framtiden, men utredningen har på sin tid lagt in en marginal på denna post, och även om det här finns möjliga avvikelser, kunna de inte avgörande försämra det ekonomiska resultatet vid denna ugnstyp. Jag vill nämna att man räknade med inte mindre än 30 procents räntabilitet på denna ugnsanläggning. Det finns ingenting som motsäger den beräkningen. Visserligen ha, såsom herr Ohlon nämnde, anläggningskostnaderna nu kalkylerats något högre, men å andra sidan är produktionsresultatet avsevärt bättre.

Att såsom reservanterna tänkt sig avstå från att göra denna rationaliseringsåtgärd är företagsekonomiskt oriktigt. Det vore att avstå från väsentliga besparingar, som kunna räknas i miljoner kronor; så mycket gör nämligen en ombyggnad av de två återstående ugnarna ekonomiskt.

Jag förstår ur psykologisk synpunkt mycket väl att reservationen har tillkommit. Det hänger givetvis ihop med reaktionen från bakslaget 1947. Men reservationen är inte sakligt motiverad enligt min mening. Jag skulle vilja säga att den är mindre framsynt.

Det enda motiv jag skulle kunna tänka mig för att man inte skulle vidtaga denna rationaliseringsåtgärd, genom vilken man spar väsentliga medel, skulle vara om det förelåg någon annan ny tillverkningsmetod, som man väntade skulle ge ett bättre resultat och varigenom man skulle spara ännu mera pengar än man nu gör genom den av Kungl. Maj:t föreslagna åtgärden. Ja, det är klart att nya och bättre metoder komma — det är alltid så inom det tekniska området. Men det är ingenting som säger att den möjligheten här ligger så nära i tiden, att man därför bör skjuta på ombyggnaden. Om man utvecklar eller vill överföra en ny metod skall det först vara laboratorieförsök, halvstora försök och försök i full skala och försök med den egna råvaran i drift, och allt detta tar många år.

Herr talman! Min uppfattning är alltså att de åtgärder som föreslås i pro-

positionen och som utskottsmajoriteten tillstyrker äro ändamålsenliga och ägna- de att förbättra företagens ekonomi.

Vid behandlingen av Kvarntorpspropositionen förra året framhöll jag att vid ett företag som Kvarntorp, som be- finner sig i en omdaningsperiod, är det mycket viktigt att man får en stark sty- relse, i vilken man samlar fackkunskap inom det område det gäller. Det är klart att jag är glad över att, såsom jag sett, styrelsen i Kvarntorp förstärkts på den tekniska sidan. Om jag är glad över det- ta, är jag emellertid besviken på ett an- nat område när det gäller en annan sty- relse för ett statligt företag, där man tydligen inte beaktat motsvarande syn- punkter. Det gäller tyskgruvorna. Där har nyligen tillsatts en styrelse, och i den finns det inte någon fackman, tek- niskt skolad på det område det gäller. Inte ens verkställande direktören har blivit medlem i styrelsen. Jag har velat säga detta, ty inte minst i fråga om statliga bolag är det av vikt att organi- sationen ordnas på rätt sätt.

Det var redan i fjol tal om de bipro- duktutvecklingar, som kunna tänkas uppstå vid Kvarntorp. Det finns säker- ligen många möjligheter där. Jag är för min del angelägen att föra fram den syn- punkten även i år, att när det gäller till- verkning av biprodukter vid Kvarntorp, borde man tillgodogöra sig de erfaren- heter och den kunskap som finns inom den kemisk-tekniska industrien och så- vitt möjligt länka över dessa uppgifter på denna industri. Kvarntorp har sin givna huvuduppgift och hör inte alltför mycket splittra sig på biproduktutverk- ningar. Dessa böra läggas över på andra industrier, som ha erfarenheter i såda- na ting.

Med anledning av en väckt motion har utskottet tagit ställning till frågan om Kinne-Kleva och gjort det i enlighet med motionärernas tankegång. Men jag vill ändå säga några ord om skifferolje- verket vid Kinne-Kleva. Det var den första försöksanläggningen här i landet. När man 1946 beslöt att driften i Kvarn- torp skulle fortsätta även i fredstid och till och med utökas, nedlades driften vid

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

Kinne-Kleva. Sedan dess ha där pågått vissa underhållsarbeten, som kostat om- kring 200 000 kronor om året. Jag kan inte finna att dessa gamla anläggningar vid Kinne-Kleva ha något större bered- skapsvärde. Det finns två ugnsenheter där. Den ena är omgjord för annat än- damål. Den som finns kvar har en ka- pacitet som uppgår till en tiondel av Kvarntorps, och efter de fyra år som gått är nog beredskapsvärdet praktiskt taget borta. Det skulle nämligen ta gans- ka lång tid att komma i gång med drif- ten igen.

Vad har man nu gjort från Kungl. Maj:ts och bolagets sida? Jo, 1946 till- sattes en kommitté, som skulle försöka finna någon ny verksamhet vid Kinne- Kleva. Denna kommitté arbetade i två år och uppgjorde ett förslag att dit för- lägga en mineralullfabrik. I dag befin- nes att marknaden är mättad på den va- ran. De fabriker som redan finnas ha fått inskränka sin tillverkning. Det är ett år sedan detta utredningsförslag kom fram. Alltjämt går personal vid Kinne- Kleva till ingen nytta, knacker rost, må- lar och lappar på med nytt material, allt till en kostnad av bortåt 200 000 kronor per år.

Ser man efteråt på denna sak, bör det vara ganska klart, att man handlings- kraftigt borde ha avvecklat Kinne-Kleva redan 1946 och sålt ut anläggningarna ovan jord, så att man kunnat komma i gång med en annan industri redan då. Det borde vid den tiden ha varit möj- ligt. Det fanns goda manskapshus, bo- städer och annat. Jag tror inte att man gynnat dem som bo och verka i Kinne- Kleva genom att skjuta på denna fråga. Den bör föras till ett slut någorlunda snart.

Till sist vill jag ta upp den fråga, som behandlats av utskottet i anledning av en motion som gäller utformningen av vår bränsleförsörjning. Vårt land har det illa ställt ur bränsleförsörjningssyn- punkt. Vi äro i allt väsentligt beroende av importerade bränslen. Hur mycket vi än bygga ut våra vattenfall, komma vi ändå bara till en ringa del att kunna täcka vårt energibehov den vägen. För

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

närvarande ger oss vattenkraften ca 25 procent av vårt energibehov. Även om vi fortsätta att bygga ut vattenfallen, kommer vårt behov av fossila bränslen eller bränslen över huvud taget att stiga. Vi importera bränsle för 750 miljoner kronor årligen.

Det finns flera olika organ som syssla med vår bränsleförsörjning. Vi ha först riksnämnden, som gör det ur beredskapssynpunkt. Det är många arbetsuppgifter som denna nämnd har, och dess verksamhet har väl hittills egentligen begränsats till bedömning av krigsfallsläget. Sedan ha vi Ingenjörsvetenskapsakademien och statens tekniska forskningsråd. Vidare är det på många olika håll inom näringslivet undersökningar i gång på detta område. Det har tekniskt sett tagits stora steg framåt i fråga om nyttiggörande av olika bränslen under senare år. Det är då lämpligt att man gör en samordning ur både ekonomiska, handelspolitiska och beredskapsmässiga synpunkter av våra bränsleförsörjningsproblem och att man därvid inte försitter någon tid att söka få fram riktlinjer för framtiden. Härvid kunna mycket väl våra oljeskiffrar i en framtid komma in i ett större sammanhang. De äro vår största bränslereserv.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

I detta anförande instämde herr *Lundqvist*.

Herr **SUNDBERG, CARL**: Herr talman! Efter de inlägg och motiveringar, som äro gjorda av herr Lundgren och herr Ohlon och för resten delvis även av herr Petré, kan jag fatta mig kort.

Om det vore så att Kvarntorpsanläggningen hade en mission att fylla ur beredskapssynpunkt, skulle jag utan tvekan vara med om att satsa de 12,6 miljoner kronor som man nu begär skola tillföras Kvarntorp i friska pengar. Men vi äro väl alla på det klara med att om Sverige skulle ryckas in i ett krig, skulle Kvarntorps saga vara all fortare än

kvickt. Dess läge är alltför oskyddat, och anläggningen är ett alltför lätt tillgängligt mål för våra dagars moderna effektiva bombplan för att det i ett krig skulle få bestå någon längre tid. Inte heller tror jag att Kvarntorp kommer att kunna fylla den mission i framtiden, som det faktiskt med framgång fyllde under det senaste kriget med dess avspärningsläge för vårt land, helt enkelt av den anledningen att vi i ett kommande krig sannolikt icke kunna tänka oss att få sitta på parkett och bara åse hur nationerna runt omkring oss kämpa ned varandra. Vi få nog vara med i den dansen.

Om jag således vid en bedömning av de föreliggande faktorerna ur beredskapssynpunkt för Kvarntorp kommer därhän, att dessa beredskapsfaktorer icke höra hemma i den föreliggande ekvationen, återstår att bedöma denna fråga ur lönsamhetsynpunkt. Nu föreligger en utredning som är relativt optimistisk i detta avseende. Det är klart att om man genom att satsa dessa 12,6 miljoner kronor kan göra inte bara dessa pengar räntabla utan även rädda det betydande kapital på nära 100 miljoner kronor, som vid olika tillfällen investerats i Kvarntorpsanläggningen, skall man naturligtvis göra det. Men man har varit lika optimistisk vid dessa beräkningar tidigare som nu, vilket bl. a. tagit sig uttryck i att man till Kvarntorp anvisat medel dels i form av anslag, dels i form av lån. Att man lämnat lån vittnar ju om att man tänkt sig att pengarna skola betalas tillbaka, men så har inte blivit fallet, utan riksdagen har undan för undan måst skriva av lånen. Jag är rädd för att utgången blir densamma med avseende på de drygt 9,4 miljoner kronor som nu avses skola tillföras bolaget som lån.

Med utgångspunkt från detta förhållande kan jag inte med gott samvete herrta på utskottets förslag utan ber, herr talman, att få ansluta mig till reservationen.

I herr Carl Sundbergs yttrande instämde herr *Ericsson, Carl Eric*.

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Herr Petrén lämnade en del kompletterande upplysningar till dem som vi fått del av i propositionen. Såsom jag nämnde i mitt första anförande angavs det i propositionen att Bergh-ugnen, eller rättaren den ena hälften av Bergh-ugnen, varit i drift endast under fjorton dagar. Nu meddelar herr Petrén att driften har pågått efter det att provdriften, kontrollerad av Ångpanneföreningen, avslutats och att denna drift lämnat ett synnerligen tillfredsställande resultat. Jag sade också i mitt första anförande att jag hade mig bekant, att driften ur teknisk synpunkt givit mycket goda resultat, men jag menade att driften därmed inte ur ekonomisk synpunkt behöver bli lönande. Det är en sak som inte heller herr Petrén gick in på: hur driften ställt sig ur ekonomisk synpunkt. Det är alltså fortfarande en fråga som vi inte fått besvarad.

Det är ur den synpunkten som reserveranternas mena att man behöver en längre tid för att pröva driften. Man behöver pröva den även ur ekonomisk synpunkt. Detta är anledningen till att vi vilja uppskjuta avgörandet om de två återstående Bergh-ugnarna ytterligare ett år.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Ohlons uppgift att bolaget velat inköpa ett visst jordområde utan att höra myndigheterna.

Denna affär skedde redan 1945, alltså för fem år sedan, och innebär endast att bolaget skaffat sig optionsrätt på området, möjlighet att införliva det med sitt eget område för den händelse statsmakterna skulle fatta det beslut, som utskottet i år föreslår. Anledningen till att bolaget vidtog den åtgärden var att en konkurrent höll på att inköpa detta område alldeles inpå bolagets gamla domäner. Jag tycker att det är en åtgärd, som man inte har anledning att klandra vare sig ekonomiskt eller moraliskt.

I övrigt står striden här formellt om

större eller mindre anslag, större eller mindre åtgärder, men bakom det hela ligger kanske striden om statsdrift eller icke statsdrift. Jag måste säga, att jag för min del inte betraktar detta bolag som något förverkligande av socialdemokratiens statsdriftsdrömmar. Om avsikten med Kvarntorp vore att man skulle tjäna pengar på det och att det bara på den vägen skulle vara till gagn för landets medborgare, kunde jag gå med på att lägga ned företaget. Det är emellertid andra intressen, som äro engagerade i detsamma. Jag skulle tro, att om man finge inhämta den militära expertisens omdöme i frågan, skulle det gå i den riktningen, att man inte bör avveckla företaget utan att man tvärtom bör göra vad man kan för att utveckla det så mycket som möjligt. Det är inte bara så att världens oljetillgångar äro begränsade och kanske snart slut, utan i ett kommande krig, som vi tvingas att räkna med även som en nära liggande möjlighet, skulle vi ju vara hänvisade till att få vårt brännoljebehov fyllt från Kvarntorp. Under sådana förhållanden är det inte rimligt att lägga ned företaget.

Forskningen på detta område har ju fortskridit så långt, att man kan säga att det finns möjlighet att här tillverka bränsle till ungefär samma pris som den bensin som saluhålles i marknaden. Under sådana omständigheter kan det ju inte vara någon mening med att diskutera alla dessa kalkyler rörande det ekonomiska utbytet, där det rör sig om en tusenlapp mer eller mindre. Det gäller att utbygga företaget och göra det så bärkraftigt som möjligt. Jag tror däremot inte att det finns möjlighet att göra företaget ekonomiskt vinstgivande. Så långt skola vi inte sträcka våra förhoppningar. Låt oss betrakta det som ett kristidsföretag, som vi måste ha kvar. Under sådana förhållanden skola vi naturligtvis inte lägga ned hur mycket pengar som helst på företaget, men vi böra göra vad vi kunna för att utbygga det till allt större effektivitet.

Herr talman! Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

Herr LUNDGREN (kort genmäle): Herr talman! Gentemot herr andre vice talmannen vill jag bara anföra, att vi inte lagt några principiella synpunkter på detta problem. Jag sade uttryckligen att vi, ehuru vi hade reserverat oss förra året, nu accepterat riksdagens beslut, att Kvarntorpsverksamheten skall fortsätta. Vi ha accepterat detta beslut, och det är endast beträffande takten i utbyggnaden som det råder delade meningar.

Jag vill ytterligare rörande beredskapssynpunkten tillägga, att när denna fråga var aktuell förra året framhölls det, om jag inte minns alltför fel, från militärt håll, att anläggningen i krig hade ett mycket begränsat värde på grund av dess sårbarhet från luften. Ur militär synpunkt vore det därför viktigare att lagra brännolja i bombsäkra förvaringsrum än att bygga ut Kvarntorp.

Herr WEHTJE: Herr talman! När det under de senaste åren efter kriget gällt att ta ställning till frågan om skifferoljetillverkningens fortsatta bedrivande har man haft att väga de skäl, som tala för ett upprätthållande av verksamheten, mot de till synes starka skäl, som visat hän på att det vore bäst att lägga ner driften med hänsyn till de stora kostnader, som anläggningarna skulle komma att dra i händelse av en fullständig utbyggnad, och med hänsyn till de relativt höga tillverkningskostnaderna i jämförelse med de vid vissa tillfällen rådande priserna på världsmarknaden.

Det har kanske inte alltid varit ett så lätt val, när det gällt att ta ställning till dessa spörsmål. Men när kammaren i dag skall träffa sitt avgörande om ytterligare anslag till denna verksamhet förefaller det mig som om tveksamheten inte skulle behöva vara så stor. Det rör sig visserligen om stora kostnader för Kvarntorpsverkets rationella utbyggnad och för driftens upprätthållande, och man har dessutom att ta hänsyn till frågan om nyttan av skifferoljetillverkningen över huvud taget, men jag för min

del anser att hitintills har man valt rätt. Lika väl som vi haft nytta av den inhemska oljan under kriget kunna vi otvivelaktigt på nytt komma i en sådan situation, att de produkter som vi få från skifferoljeverket bli mycket värdefulla.

Det är nog riktigt, att anläggningen i Kvarntorp är av mindre värde i ett läge, där Sverige är direkt inblandat i ett framtida krig. Detta kan dock inte få vara helt utslagsgivande, ty det finns ju många andra industriella anläggningar i detta land, som äro i precis samma situation och som man då också finge tänka sig att bygga ut med tanke på krigsriskerna och den framtida försörjningen. Vi måste även göra klart för oss, att vissa svårigheter kunna uppstå, om vi skulle råka in i ett avspärrningsläge, en situation, som väl inte är alldeles osannolik. Det kan bli knapphet på olja över huvud taget i världen, och det kan inträffa sådana politiska förvecklingar, att oljeförsörjningen av den anledningen blir försvarad. Under sådana förhållanden kommer skifferoljeverket att kunna spela samma roll som det gjort under det gångna kriget.

Det har anmärkts på att beräkningarna ha varit alltför optimistiskt hållna både när det gällt anläggningskostnaderna och när det gällt driftkostnaderna. Även om det kanske funnits ett visst fog för kritiken måste man ändå göra klart för sig, att det under dessa år inte alltid med den rådande knappheten på varor och arbetskraft och ett fallande penningvärde varit så lätt att göra upp kalkylerna. Vidare skall man komma ihåg, att det här gällt ett pionjärarbete på många områden. Det har gällt att utveckla tekniken och att med vetenskapens hjälp få sammanhangen på detta speciella område utredda och möjligheterna att nyttiggöra de vunna erfarenheterna klarlagda. De senast redovisade resultaten äro otvivelaktigt mycket goda, och det finns anledning räkna med samma goda resultat i fortsättningen. Dessa resultat ha inte, såsom antytts i debatten och i reservationen, framkommit efter en helt kort provperiod, utan man har en nära sex månader lång erfarenhet från den

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

löpande driften, och de siffror, som äro angivna i utskottets utlåtande, visa att en högst avsevärd förbättring av driften kunnat åstadkommas under denna tid. Värdet av denna förbättring är inte uträknat i kronor och ören utan i verkningsgrad vid de olika avdelningarna inom anläggningen, och då närmast ug-narna, men resultatet ger ju en klar bild också av hur verksamheten kommer att förbättras i ekonomiskt avseende.

För min del tycker jag det är glädjande, att man nått så långt som man gjort och att man till slut fått lön för all den möda som nedlagts och de uppoffringar som gjorts, när det gällt utbyggnaden av Kvarntorpsanläggningen. Det är visserligen ännu så länge endast de tekniska resultaten som föreligga, men helt visst komma de ekonomiska resultaten också att bära spår av de tekniska förbättringarna. Jag tror att den tillverkning, som efter hand kan komma i gång, kommer att lämna ett bidrag till vår försörjning, som kan bli av ett betydande värde. Jag är för min del med hänsyn till de vunna erfarenheter-na på det klara med att vi böra gå vidare på den inslagna vägen och inrikta oss på en verksamhet, som läggs på litet längre sikt, så att företaget får arbeta i ro efter de uppdragna riktlinjerna.

Jag ansluter mig, herr talman, till utskottets förslag.

Herr von HELAND: Herr talman! Det var herr andre vice talmannens anförande som föranledde mig att begära ordet.

Herr andre vice talmannen bemötte den av reservanterna, som anmärkte på att Kvarntorps ledning hade skaffat sig en optionsrätt för 100 000 kronor utan att detta kommit till offentlig kännedom. Jag tycker det är rätt anmärkningsvärt, att herr andre vice talmannen vill försvara ett dylikt tillvägagångssätt, och jag begärde ordet såsom en av utskottets talesmän för att säga, att i utskottet voro vi fullt eniga om, alltså inte bara reservanterna utan hela utskottet, att i utskottsutlåtandet skriva in att utskottet

ansåg det sätt, på vilket bolaget hade skött denna fråga, vara anmärkningsvärt.

Varför är det anmärkningsvärt? Jo, dels därför att man här skaffar sig en optionsrätt utan att meddela riksdagen, som ju är den som anvisar medlen till verksamheten, och dels därför att man bokfört det hela på omkostnadskontot. Det är, tycker jag, ett anmärkningsvärt sätt att gå till väga på, och jag har, herr talman, inte kunnat underlåta att framhålla det märkliga i att herr andre vice talmannen försvarar denna åtgärd, när hela utskottet varit ense om att dylika manipulationer inte böra få förekomma utan att riksdagen får kännedom om det.

I övrigt synes det mig, herr talman, onödigt att efter det stöd utskottets förslag fått från industriens män, och därtill två så framstående industrimän som herrar Wehtje och Petrén, diskutera denna fråga längre, och jag ber därför i egenskap av talesman för utskottet att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr DOMÖ: Herr talman! Jag vill i all korthet motivera varför jag för min del ansluter mig till utskottets förslag i förevarande fråga.

Det gäller ju här inte själva principen, huruvida man skall fortsätta att utbygga anläggningen, utan endast frågan om takten i utbyggnaden. Det är så mycket att vinna genom den bättre effekt, som nås till följd av de nya anordningarna vid detta verk, att det är angeläget att så snart som möjligt utnyttja dessa. Därmed åstadkommes en bättre effektivitet och en bättre räntabilitet hos företaget.

Jag är på det klara med att det är en ganska vanskelig uppgift, som åvilar styrelsen och ledningen för Kvarntorp. Jag skall inte ingå i något bedömande av hur denna styrelse och denna ledning fullgöra sitt uppdrag, utan jag vill bara stryka under att det hela står och faller med det sätt varpå styrelsen och ledningen handha sitt uppdrag.

Jag vill nu inskränka mig till att framhålla, att det är av största vikt, att led-

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

ningen för detta verk intar en bestämd och konsekvent hållning och att företaget drives efter bestämda ekonomiska linjer.

Herr OLSSON: Herr talman! Det var herrar Ohlon och Sundberg som uppkallade mig, när de uttalade sig i fråga om beredskapssynpunkten. De menade att denna synpunkt kunde helt avföras ur diskussionen därför att det inte längre kunde komma i fråga någon avspärrning för vår del utan att vi automatiskt skulle bli indragna i nästa krig.

Även jag tror, att det blir mycket svårare för vårt land att hålla sig utanför nästa storkrig, om detta kommer att braka löst i Europa — och den möjligheten är det ju ingen som bestrider — men jag vågar verkligen inte profetera om framtiden som herrar Ohlon och Sundberg ha gjort. I det moderna storkriget händer ofta det som är minst väntat. Jag minns mycket väl hur det var när den förra avspärrningen inträffade, d. v. s. då Norge och Danmark ockuperades. De flesta människor hade varit rörande eniga om att det var omöjligt, att vi på det sättet skulle kunna komma i ett avspärrningsläge. Likväl råkade vi in i ett sådant. Många andra händelser under detta andra världskrig visa, att man aldrig skall vara tvärsäker på att en situation *inte* kan inträffa. Jag håller det ingalunda för uteslutet att vi åter skulle kunna komma i en avspärrnings-situation utan att bli indragna i själva kriget.

Det var detta jag särskilt ville poängtera, därför att jag tyckte, att denna synpunkt inte betonats med tillräcklig styrka.

Sedan vill jag gentemot vad som sagts beträffande de misslyckade beräkningarna under Kvarntorps historia säga, att om man vill se på den svenska industrien överlag skall man finna, att den historia, som Kvarntorp har genomgått, är detta verk ingalunda ensamt om. Se t. ex. på investeringarna och investeringsplaneringarna i den svenska järnbruksindustrien. Vi skola finna, att beräkning-

arna ingalunda alltid ha hållit streck utan att det ofta är en mycket stor marginal mellan de gjorda beräkningarna och de slutgiltiga kostnaderna. Om detta är fallet i en gammal och stabil industri, får man väl ändå inte anse det såsom någonting onaturligt, att det i en ren experimentindustri som denna kan uppstå betydande divergenser mellan beräknade och verkliga kostnader. Med hänsyn till att Kvarntorpsindustrien har kommit till i ett nödläge och med hänsyn till att verksamheten pågått under en period av forskning och experiment samt att företaget först nu börjar finna sin slutliga form, tycker jag inte det är så mycket att säga om att inte beräkningarna hållit streck. Sedan är det en annan sak att man naturligtvis kan diskutera hur mycket ekonomiska kalkyler få slå fel.

Jag tycker emellertid, att utskottslåtandet enbart med hänsyn till beredskapssynpunkten förtjänar att antagas av riksdagen.

Herr DE GEER: Herr talman! Det var egentligen herr von Heland, som uppfordrade mig till ett genmäle. Han kritiserade styrelsen för Kvarntorp därför att den egenmäktigt vidtagit vissa åtgärder.

Jag vill här hävda den principen, att styrelsen för ett statligt bolag har samma rättigheter som styrelsen för ett privat företag att fatta beslut, även om detta medför kapitalutlägg. Det är en mycket viktig principfråga, som jag vet att det råder olika uppfattningar om, men är styrelsen enig om att ett kapitalutlägg är för företaget fördelaktigt och det inte är alltför stort, vill jag hävda, att styrelsen i ett statligt företag har rättighet att handla utan att frågan behöver gå till riksdagen.

I övrigt ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von HELAND (kort genmäle): Herr talman! Jag hoppas verkligen inte, att den föregående ärade talaren vill

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

försvara en sådan åtgärd från ett statligt bolags sida, att det köper en optionsrätt för en så pass stor summa som 100 000 kronor, men underlåter att meddela riksdagen detta. Det är detta jag tycker är anmärkningsvärt. Och lika anmärkningsvärt är det, att man bokför detta utlägg på omkostnadskontot, varigenom det inte blir synligt för riksdagen.

Herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! Det finns ingen anledning för mig att gå in på några detaljer beträffande angelägenheten av att genomföra denna andra etapp i det utbyggnadsprogram, som riksdagen i princip biföll förra året. Det har till min glädje varit så många goda förespråkare för utskottets förslag, att jag saknar anledning att gå närmare in på detta. Jag vill emellertid framföra ett par synpunkter i anledning av herr Petréns anförande.

Jag skall först ta upp frågan om möjligheten att i en framtid, när det kan bli aktuellt, kunna åstadkomma ett samarbete mellan å ena sidan statliga företag och å andra sidan enskilda företag. Jag har tidigare i princip anslutit mig till den uppfattningen, att man borde söka få till stånd en lämplig form för en sådan samverkan. Ett avtal borde kunna utformas, så att om en enskild industri exempelvis vill utnyttja biprodukter från Kvarntorp skall man kunna träffa en tillfredsställande uppgörelse om detta. Jag förutser att vi, om våra planer kunna genomföras, inom en relativt nära framtid skola befinna oss i ett läge, där ett dylikt resonemang hör till de konkreta tingen. Jag har alltså ingenting emot ett dylikt samarbete.

I fråga om det markförvärv, som nu förts på tal, hyser jag nog närmast samma mening som herr De Geer, även om jag kanske vill uttrycka saken något annorlunda. Förhistorien till denna optionsrätt byggde ju på att den s. k. Ljungströmsanläggningen vid Kvarntorp var i drift. Man förutsåg för den händelse denna drift skulle upprätthå-

las ett behov av mark, och därför vidtog man dessa dispositioner. Därest denna Ljungströmsanläggning varit i drift, hade bolaget haft för avsikt att likvidera markförvärvet med driftmedel, d. v. s. via omkostnadskontot. Nu inträffade den fataliteten, att bolaget inte fick tillräckligt med billig kraft och alltså inte heller fick några driftmedel på denna anläggning.

Bolaget har emellertid denna optionsrätt och har lagt ut 100 000 kronor på att få den, och nu uppstår frågan, om vi skola lägga ut ytterligare 275 000 kronor och förvärva markområdet i fråga, vilket har ett reellt beredskapsvärde för landet, eller om vi skola låta avtalet falla och därmed förlora 100 000 kronor. Det gläder mig, att utskottet kommit till den uppfattningen, att det — ehuru man kan tvista om den formella sidan av saken — inte råder några delade meningar om huruvida staten skall fullfölja avtalet eller inte. Jag vill ansluta mig till den meningen, att i den mån statliga bolag och andra ha driftmedel till förfogande måste de ha rätt att träffa dispositioner av denna art, under förutsättning att anläggningen varit i drift. Om detta hade varit förhållandet vid Kvarntorp, hade denna fråga om markförvärvet aldrig kommit på riksdagens bord. Då hade detta varit en utgift på omkostnadskontot, som det aldrig blivit tal om att dra inför riksdagen.

Jag tror inte skillnaden mellan utskottets skrivning och det betraktelsesätt, som jag här givit till känna, är så stor, och jag hade nöjet att i andra kammaren konstatera, att det i sak råder allmän enighet i denna fråga.

Till slut vill jag, herr talman, gärna framhålla, att den skrivelse till Kungl. Maj:t, som statsutskottet föreslår, med begäran om en utredning rörande vår bränsleförsörjning, innefattar ett ärende av stor vikt och betydelse, som regeringen har anledning att uppmärksamt följa. Och i den mån jag personligen får någonting att göra med ärendets handläggning framöver skall jag finna det angeläget att få i gång utredningen så snart som möjligt, ty här tangerar man

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

problem, som äro av största räckvidd såväl ur beredskapssynpunkt som ur rent ekonomisk synpunkt.

Herr OHLON: Herr talman! Jag kommer tillbaka till de 100 000 kronorna till markförvärvet, ity att jag har fått den uppfattningen, att här föreligger ett missförstånd beträffande vad utskottet vill ha sagt.

Utskottet har velat påtala det förhållandet, att företaget icke meddelat Kvarntorpsutredningen optionsaffären, vilket haft till följd, att de medel, som nu äskas på 275 000 kronor, inte komma med i Kvarntorpsutredningens kalkyler. Det är detta anmärkningen gäller.

Herr Olsson sade, att Kvarntorps historia ingenting annat är än en avspeling av den svenska industriens historia under försöksstadierna, och det kan ju ligga någonting i det. Men när man läser föreliggande utlåtande och vidare tänker på företagens relativt ringa omfattning, måste man ju säga sig, att här föreligger ett fall av ovanligt koncentrerad historia.

Beträffande beredskapssynpunkten kan jag anföra vad statsutskottet säger vid dess besvarande av motionerna angående bränsleförsörjningen i detta land. Det heter i utskottsutlåtandet, att sett mot bakgrunden av vårt totala bränslebehov äro de olje- och bensinkvantiteter, som utvinnas från Kvarntorpsverket, försvinnande små. Detta är, såvitt jag kan se, en mera realistisk ståndpunkt än som kan utläsas ur en del av de uttalanden, som gjorts i debatten här i dag.

Nu råder det ju faktiskt ingen principiell skillnad mellan utskottet och reservanterna. Utskottet vill omedelbart utan mera ingående prövning fortsätta utbyggnaden av Kvarntorpsverket. Reservanterna däremot ställa sig på den ståndpunkten, som var riksdagens för två år sedan, nämligen att Bergh-ugnarna nr 2 och 3 icke skola utbyggas förrän man fått full erfarenhet av driften i Bergh-ugn nr 1.

Herr DE GEER: Herr talman! Efter handelsministerns anförande skulle jag inte ha behövt begära ordet. Jag vill dock säga, att skillnaden mellan mig och herr von Heland inte är så stor som han velat göra gällande. Jag vill betona, att styrelsen i ett statligt bolag absolut inte har någon redovisningsskyldighet gentemot riksdagen. Den har ingenting med riksdagen att göra. En klok styrelse i ett statligt bolag talar, när det gäller större frågor, under hand med *regeringen* eller representanter för regeringen, innan den fattar sitt avgörande, men däremot har den icke någon skyldighet att göra en anmälan om saken till riksdagen.

Jag vill i detta sammanhang påpeka, att denna fråga ju i viss mån är föremål för omprövning. Det föreligger nämligen förslag om att både statens sakrevision och riksdagens revisorer skola utsträcka sin granskningsrätt till de statliga bolagen. Men det har ännu inte skett. Jag anser att de statliga bolagen skola arbeta under samma förutsättningar som de enskilda, och styrelserna i dylika bolag vidtaga ju mycket ofta transaktioner av detta slag. Å andra sidan är det klart, att de inte äro utsatta för samma strålkastarbelysning som styrelserna i de statliga bolagen, vilket gör att de senare böra iakttaga en viss försiktighet, när det gäller nya anslag. Denna försiktighet bör emellertid inskränka sig till att man tar kontakt med regeringen. Med riksdagen direkt har man ingenting att göra.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN: Jag skall ännu en gång be om ursäkt för att jag inte kan begripa, vilken svår för syndelse Kvarntorpsverkets styrelse har begått genom att köpa en optionsrätt. Det kan ju vara möjligt att man anser, att det betänkliga ligger i att bolaget tagit de 100 000 kronorna av driftmedel, men i övrigt har väl ett bolag rätt att göra de inköp, som äro betingade av verksamhetens natur. Jag tillhör också styrelsen för ett statligt bolag, Tobaksmonopolet. Vi ha köpt många fastighe-

Anslag till Svenska skifferoljeaktiebolaget.

ter, och det har väl nämnts i revisionsberättelserna, men aldrig ha vi anmält det till staten, och aldrig har finansministern haft tillfälle att uttala sitt gillande eller ogillande om saken.

Jag kan inte förstå, att andra regler skola gälla för Kvarntorp. Visserligen får staten lov att satsa pengar på driften vid verket, men det är ju betingat av andra omständigheter. Jag anser att styrelsens köp av optionsrätten till markområdet var en åtgärd i bolagets intresse och därför berättigat.

Herr OLSSON: Herr talman! Jag begärde ordet för en replik till herr Ohlon.

När jag i mitt förra anförande bemötte honom, riktade jag mig mot den utgångspunkten för hans resonemang, att man inte framdeles kunde tänka sig någon avspärrning västerut och att beredskapssynpunkten därför kunde avföras ur diskussionen. Nu hänvisade herr Ohlon till utskottets instämmande i vad som säges i två av motionerna om att de kvantiteter bensin och olja, som utvinns vid Kvarntorp, äro »försvinnande små» i jämförelse med vårt totala bränslebehov. Om den saken råder väl knappast någon meningsskiljaktighet, men nu har även herr Ohlon i sitt förra anförande råkat erkänna, att Kvarntorp under det senaste kriget med åtföljande avspärrning verkligen hade en viss betydelse för vår försörjning, och därmed faller hans resonemang till marken.

Herr Lundgren förklarade alldeles nyss, att reservanterna numera accepterat riksdagens beslut att driften vid Kvarntorpsverket skall fortsätta. Har man den utgångspunkten, kan man inte föra ett sådant resonemang som herr Ohlon, ty är det riktigt att vi inte längre ha något behov av Kvarntorp, så bör naturligtvis inte Kvarntorp vara kvar.

Herr von HELAND: Herr talman! Jag besvarar ännu en gång, därför att jag tycker att bolagets köp av optionsrätten för 100 000 kronor av driftmedel är en rätt så viktig principfråga.

Herr De Geer jämförde Kvarntorp med privata bolag. Jag har också med en del privata bolag att göra, och nog är det väl regel att man anmäler i styrelseberättelsen och meddelar sina uppdragsgivare, att ett inköp är gjort, om man vill vara försiktig och om det gäller en så pass stor investering som i detta fall, d. v. s. något över en kvarts miljon kronor.

Men jag tycker inte att man behöver göra jämförelser med de privata bolagen, utan man bör väl i stället reflektera över vad som ur riksdagens synpunkt är lämpligt eller olämpligt. Och när det gäller bolag som Kvarntorpsverket ha statsrevisorerna, som herr De Geer mycket riktigt påpekade, ingen insyn. Då jag var statsrevisor, hade vi ett mycket egendomligt ärende beträffande krigsmaterielverket, där till och med detta verks chef försökte hindra statsrevisorerna att granska vissa saker i verket. Det var väl detta som föranledde statsrevisorerna att göra sin framstöt om rätt till insyn i statliga bolag, en sak som statsrevisionens dåvarande ordförande herr Wistrand sedermera förde på tal här i kammaren. Enligt vad jag hört har denna fråga remitterats för yttrande till olika myndigheter, och handlingarna ligga väl nu i någon skrivbordslåda på finansdepartementet.

Då emellertid riksdagen inte har möjlighet att genom sina egna revisorer få en inblick i exempelvis Kvarntorpsbolaget, tycker jag fortfarande, herr De Geer — och jag kan även vända mig till herr statsrådet — att det är anmärkningsvärt att man gör en sådan här affär utan att meddela riksdagen. Jag anmärker inte mot åtgärden som sådan, att det inte varit klokt att förvärva optionsrätten, utan mot det systemet att vissa bolag, som år efter år behöva miljontals kronor av allmänna medel, dölja en mängd transaktioner på omkostnadskontot, så att riksdagen aldrig får reda på att man investerar betydande belopp i fastigheter.

Nu hoppas jag att vad statsutskottet skrivit på denna punkt kan föranleda att man i finansdepartementet öppnar

Ang. subventionering av vissa varor m. m.

skrivbordslådan med handlingarna i frågan om statsrevisorernas behörighet att granska statliga bolag. På något sätt bör det ordnas så, att riksdagen verkligen vet hur tillståndet är i dessa bolag, ty det finns tydligen styrelser och statsråd som anse att bolagen kunna handla litet hur som helst utan att meddela riksdagen, som dock satsar pengar i dessa bolag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med de ändringar, som förordats i den av herr Karl Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. subventionering av vissa varor m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående subventionering av vissa varor m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 180, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 10 mars 1950, föreslagit riksdagen att till Subventionering av införseln av vissa varor för budgetåret 1950/51 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 75 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Andrén* m. fl. (I: 454) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarsson* m. fl. (II: 553), i vilka hemställdes, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 180 till Subventionering av införseln av vissa varor för budgetåret 1950/51 under ti-

onde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 52 000 000 kronor,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bergvall* m. fl. (I: 455) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin* m. fl. (II: 552), i vilka hemställdes, att riksdagen måtte dels medgiva, att av den reservation på omkring 46 300 000 kronor, som beräknades föreligga å anslaget till Prisnedsättning å vissa livsmedel, 25 000 000 kronor finge för budgetåret 1950/51 överföras till anslaget till Subventionering av införseln av vissa varor, dels ock till Subventionering av införseln av vissa varor för budgetåret 1950/51 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag å 18 000 000 kronor.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 454 och II: 553 samt I: 455 och II: 552, till Subventionering av införseln av vissa varor för budgetåret 1950/51 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 75 000 000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Mannerskantz*, *Ohlon*, *Sundelin*, *Lundgren*, *Skoglund* i Doverstorp, *Malmberg* i Skövde, *Boman* i Kieryd, *Ståhl*, *Birke* och *Wedén*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 454 och II: 553 samt I: 455 och II: 552,

a) medgiva, att av den reservation på omkring 46 300 000 kronor, som beräknades föreligga å anslaget till Prisnedsättning å vissa livsmedel, 20 000 000 kronor finge för budgetåret 1950/51 överföras till anslaget till Subventionering av införseln av vissa varor;

b) till Subventionering av införseln av vissa varor för budgetåret 1950/51 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 26 300 000 kronor.

Ang. subventionering av vissa varor m. m.

Herr OHLON: Herr talman! I en av de propositioner angående utökad subventionering, som finansministern i höstas avlämnade till riksdagen, ställde statsrådet i utsikt att subventionseländet, som jag vid det tillfället tillät mig att kalla det, skulle vara en övergående företeelse. Det sades också ifrån, att de av regeringen begärda fullmakterna inte skulle komma att begagnas i större utsträckning än som var oundgängligt för att inte prisfronten skulle genombrytas och jordbruksöverenskommelsen gå till spillo. Det var på grund av dessa utfästelser, som i varje fall det parti jag tillhör i det väsentliga tillstyrkte Kungl. Maj:ts förslag.

Nu befinner vi oss i det läget, att vi kunna bedöma huruvida statsrådet har hållit sina utfästelser, och jag ber att med tillfredsställelse få konstatera att så har skett. Statsrådet Sköld utlovade ju, att alla de subventioner, som i olika sammanhang beslötas i höstas, skola avvecklas i och med nuvarande kalenderårs utgång. Jag tycker att man får hålla finansministern räkning för att han tänker att uppfylla sitt löfte till riksdagen.

Det är också med tillfredsställelse jag kan konstatera att inte de farhågor ha bekräftats, som uttalades under debatten i höstas om att de av riksdagen beslutade subventionerna inte alls skulle räcka utan behöva kompletteras med nya subventioner i början av detta år. Det har ju tvärtom visat sig, att de av riksdagen beviljade anslagen inte helt tagits i anspråk utan att det blivit ganska stora reservationer.

Jag fick för min del det intrycket av statsrådet Skölds utfästelse till riksdagen om subventionernas avskaffande, att den skulle gälla inte bara de vid höstrikdagen beslutade subventionerna, utan också de från 1946 kvarstående subventionerna på bland annat bomull och hudar. Finansministern uttalade sig visserligen mycket försiktigt på denna punkt. Men i varje fall jag trodde mig ur hans yttranden kunna utläsa, att alla dessa subventioner — givetvis bortsett från subventionerna via jordbruksöver-

enskommelsen — skulle slopas från och med den 1 januari 1951.

Jag måste för min del beklaga, att regeringen fortfarande vill behålla de äldre subventionerna. Jag är inte övertygad om att de prisstegringar, som skulle dämpas genom dessa subventioner, ha någon avgörande betydelse för vår inre ekonomiska politik. Subventioneringen av priserna på bomull och hudar har knappast en så avgörande effekt på indextalet, som Kungl. Maj:t föreställer sig.

Det är med tillfredsställelse vi reservanter kunna konstatera, att statsutskottet i varje fall i stor utsträckning befinner sig på samma linje. Utskottet säger nämligen i sitt utlåtande om Kungl. Maj:ts förslag om fortsatt subventionering av bomull och hudar även under första halvåret 1951: »Förslaget i fråga innebär i viss mån ett avsteg från föregående års riksdagsbeslut i ämnet. Det hade enligt utskottets mening varit önskvärt, att dessa importsubventioner kunnat avvecklas samtidigt med subventionerna på de övriga varuslagen.» Och sedan tillägger man, att beträffande subventioneringen av hudar och bomull ligger frågan till på ett alldeles särskilt sätt.

Även utskottets majoritet synes alltså ha tolkat statsrådet Skölds uttalanden i propositionen och i debatten i höstas på det sätt jag nyss har gett uttryck åt.

Det avgörande för reservanterna i denna fråga har varit, att man har utannonserat att vi från och med den 1 januari 1951 skola övergå till en mera fri ekonomisk politik här i landet. Vid årsskiftet komma vi därför att stå inför en anpassningsprocess, som troligen får ganska stora verkningar inom det svenska folkhushållet. När man då lämnar frihet åt parterna på arbetsmarknaden att underhandla om lönerna och samtidigt tar bort merparten av subventionerna, vore det enligt vår mening mest praktiskt att ta bort samtliga dessa subventioner. Annars blir ju resultatet, att vi först få en anpassningsprocess, då vi bortskaffa de extra subventionerna från år 1949, och sedan en ny sådan proce-

Ang. subventionering av vissa varor m. m.

dur, när de återstående subventionerna bortfalla. Jag anser att vi borde ta bort alla subventioner i ett sammanhang, dels med hänsyn till önskemålet att på längre sikt få ro på arbetsmarknaden och dels för att vi skola få en sådan ekonomisk ordning, att de naturliga krafterna få ge sitt fulla utslag.

Reservanterna ha på dessa skäl tillstyrkt anslag, inkluderande reservationer, för subventioner fram till och med nästa årsskifte, och vi ha beräknat anslagen så högt att det finns säkerhetsmarginaler.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservanternas förslag till yttrande och hemställan i frågan.

Herr WEHTJE: Herr talman! I den till statsutskottets utlåtande fogade reservationen framföras en del skäl, som tala mot en fortsatt subventionering, och jag vill helt kort utveckla ytterligare några synpunkter i anslutning därtill.

Man kan väl nu fastslå, att subventioneringen av de närmast berörda varorna, bomull och läder, fört oss in i en utveckling som inte alls var väntad när subventionerna först beslutades. Alla de besvärligheter, som följde och som hittills bagatelliserats, framstå nu alldeles klart. De nu ifrågavarande subventionerna — alltså inte de som infördes efter devalveringen i höstas — voro ju från början avsedda att utgå endast under en kort övergångstid. Nu ha vi haft dem i fyra år, och vi finna att det är mycket svårt att bli dem kvitt.

Tilltron till subventionernas verkningar i uteslutande gynnsam riktning är synbarligen alltjämt mycket stor. Detta framgår exempelvis av statsutskottets uttalande, att subventioneringen av bomull och hudar »synes erbjuda möjligheter till en smidig anpassning till prisförändringarna på världsmarknaden inom ramen för ett fast pris inom landet. Härigenom kunna kastningar i den inhemska prisnivån undvikas».

Jag tror att det är en betydande överdrift, när man tillmäter subventionerna

en sådan välsignelsebringande verkan. Man beaktar helt enkelt inte den stelhets i prisbildningen, som de ofrånkomliga regleringarna i samband med subventionerna medföra. Dessa regleringar motverka eljest förefintliga möjligheter till besparingar och till en fortsatt förbättring av vår försörjning och omöjliggöra det bästa utnyttjandet av prisvariationerna på världsmarknaden.

För ett par dagar sedan hade jag tillfälle att höra en redogörelse för förhållandena inom läder- och skobranscher, och jag fick det intrycket — jag tror att inte heller handelsministern, som också fick sig redogörelsen föredragen, kunde undgå det — att man inom dessa branscher just genom subventionerna och till någon del även genom priskontrollens ingrepp till stöd för subventionerna och regleringarna kommit in i en verklig snårskog. Så som förhållandena nu utveckla sig, äro subventionerna otvivelaktigt alldeles orimliga, och belastningen på vårt folkshåll är inte alls begränsad till de belopp det här är fråga om. Så insnärjda som vi nu blivit genom subventionerna och så bunden som vår ekonomi blivit, måste det framstå såsom en verkligt angelägen uppgift att tillse, att vi nu utan längre tidsutdräkt bli helt kvitt subventionerna och alla de regleringar, som följa med dem. Om man drar ut på tiden ytterligare, är det fara värt att man blir så fast i träsket, att vi aldrig komma med fötterna på torra land.

I samband med att jag nu ställer ett yrkande om bifall till reservationen skulle jag vilja rikta en fråga till handelsministern, om man skridit till att planera för en avveckling av subventionerna. Det är nämligen inte möjligt, så som förhållandena nu utvecklat sig, att på en gång eller i ett par steg söka återställa en fri marknad och sunda marknadsförhållanden, utan detta kräver en ingående planering, ty eljest komma förlusterna för företagen och deras anställda att bli betydande liksom också riskerna för arbetslöshet och oro på arbetsmarknaden. När vi nu tala om hur man skall planera för framtiden, skulle

Ang. subventionering av vissa varor m. m.

det vara av intresse att få höra hur man tänker sig att en gång i tiden kunna bli fri från subventionerna. Det är nog gott och väl att man säger, att vi för närvarande, inte kunna släppa subventionerna därför att prisnivån kommer att påverkas i alltför hög grad, men vi få ju efter hand försöka komma bort från indextänkandet och tron att det är detta som skall vara avgörande för hela vår ekonomiska politik.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr ANDRÉN: Herr talman! Jag skall fatta mig ganska kort, därför att jag i allt väsentligt kan instämma med de talare, som ha yttrat sig före mig.

Det är uppenbart att man under tider av häftiga växlingar i priserna kan vara nödsakad att av sociala hänsyn bevilja subventioner. Men målet för oss alla måste väl ändå vara att få en fri prisbildning och att över huvud taget komma fram till den fria ekonomi, som fastslogs såsom mål redan då årets statsverksproposition avlämnades. I dag stå vi inför en ganska begränsad tvistefråga — den gäller subventionerna i fråga om hudar och bomull — och det är den jag vill yttra mig om.

Vi ha sedan år 1946 fått växlande, men genomgående ganska svaga och tveksamma motiveringar för den subventionspolitik, som har förts under de gångna åren. År 1946 anförde den då sittande folkhushållningsministern, att man måste kunna möta »tillfälliga prishöjningar» på världsmarknaden, så att dessa icke omedelbart finge slå igenom i den svenska prisnivån. Föredragande statsrådet anförde då också, att sådan subventionering borde tillgripas endast »då sannolika skäl förelågo för antagandet att prisstegringen vore av övergående karaktär».

Följande år, 1947, var den föredragande folkhushållningsministern ännu mera tveksam, vilket framgick av följande uttalande i det årets proposition: »På något längre sikt synes det näm-

ligen icke möjligt att genom subventionsåtgärder uppehålla en i viss mån konstlad skillnad mellan den utländska och den inhemska prisnivån.»

Sedan kom ju indextänkandet in, och farhågorna för en stegrad levnadskostnadsindex voro det avgörande motivet i propositionerna om dessa anslag såväl år 1948 som år 1949.

Se vi nu på motiveringen i årets proposition, kunna vi inte underlåta att observera med vilken oerhörd tveksamhet och med vilka starka reservationer Kungl. Maj:t omgärdar sitt förslag. Jag skall tillåta mig att även här komma med ett citat och att trycka på alla de olika reservationerna där, för att vi på det sättet skola få en riktig uppfattning om den oerhörda tveksamhet, som också denna gång måtte ha rätt i Kungl. Maj:ts kansli: »Vad beträffar de även tidigare subventionerade varorna bomull och hudar *torde man dock böra skapa möjligheter för att om så befinnes önskvärt under en övergångstid* fortsätta subventioneringen i syfte att erhålla en smidigare prisanpassning samt motverka spekulativa lagringsköp.»

Nu finns det ju ett annat medel att motverka dessa spekulativa lagringsköp, nämligen den valutakontroll vi ha, och jag tycker att det hade varit mycket enklare, om det inte gäller någonting annat än att motverka spekulativa lagringsköp, att anlita detta hjälpmedel och på det sättet slippa subventioneringen. Vi som åhörde och sedan också kunnat läsa den debatt, som förekom i riksdagens båda kamrar förra året vid behandlingen av denna subventionsfråga, kunde ju inte heller undgå att observera den oerhörda tveksamhet, som präglade alla parter och alla partier i den rätt överraskande situationen efter devalveringen. Detta är i allför friskt minne för att jag skulle behöva närmare ingå på den saken.

Det är därför inte heller överraskande, att utskottet också denna vår är ytterligt tveksamt. Herr Ohlon har redan uppläst den passus i statsutskottets motivering, där det heter: »Det hade enligt utskottets mening varit önskvärt, att

Ang. subventionering av vissa varor m. m.

dessas importsbubventioner kunnat avvecklas samtidigt med subventionerna på de övriga varuslagen.» Utskottet erinrar också om de invändningar ur principieU synpunkt, som kunna resas mot en fortsatt subventionering av hudar och bomull.

Efter så många tveksamma och svaga motiveringar av skiftande innehåUll och med växlande innebörd, givna i skilda situationer men alltid ytterligt tveksamma, förefaller det mig som om tidpunkten verkligen vore inne att snabbt avveckla de speciella subventionerna i fråga om hudar och bomull, och jag ber därför, herr talman, att utan någon utförligare motivering än den jag redan givit få yrka bifall till den föreliggande reservationen.

Herr von HELAND: Herr talman! Man kan enligt min uppfattning inte bedöma denna fråga isolerat eller som en principfråga, utan man måste överbäga, hur ett borttagande eller bibehåUllande av subventionerna kan inverka på höstens underhandlingar och den ekonomiska utvecklingen.

När vi inom bondeförbundet inte kunnat följa högern och folkpartiet, beror detta på att man tydligen inom dessa partier önskar avgöra subventionsfrågan som en principfråga och utan hänsynstagande till det stora sammanhanget. Herr Ohlon anförde, att subventionernas avskaffande inte kan få någon stor betydelse för den ekonomiska utvecklingen; herr Wehtje kritiserade överb huvud taget subventionerna och de regleringar, som följa med dem, och herr Andrén anförde samma sak och önskte fri prisbildning. Det är väl därför befogat att framställa den frågan, hur dessa två partier bedöma läget efter den 1 januari 1951. Vad blir resultatet, om man följer herrarnas rekommendation om en snabb avveckling? Den frågan måste ni väl klargöra för oss, som tveka huruvida det är klokt att gå reservationens väg. I det parti jag tillhör anse vi oss gagna saken bäst genom att se till, att utvecklingen går så

lugnt som möjligt, utan stridigheter och därmed följande produktionsminskning, och så att största möjliga rättvisa skilpas mellan samhällsgrupperna.

Herr Wehtje hoppades, att man snart skulle få slut på indextänkandet. Jag finner det förvånande, att en industriman kan uttrycka en sådan förhoppning. Är det verkligen någon som tror, att man hos löntagarna nu helt plötsligt kan få slut på indextänkandet? Jag för min del tror inte att det går.

De subventioner på bomull och hudar, som det nu tvistas om, tillkommo ju, såsom redan framhåUllits, för att säkra den svenska prisnivån och därmed stabiliseringspolitiken, och regeringen önskar, samtidigt som övriga subventioner skola slopas, bibehåUllla denna subventionering någon tid under år 1951. Finansministern har beräknat, att om alla subventioner slopades på en gång, skulle det betyda omkring fem enheters förhöjning av levnadskostnadsindex eller 300—400 miljoner kronors prisstegring per år. Att bedöma prisutvecklingen på den internationella marknaden och därmed importpriserna, torde vara vanskligt för envar, men i allmänhet tror man väl inte på att det under den närmaste tiden skall bli någon nämnvärd prissänkning på råvarumarknaden. Däremot torde man böra räkna med en väsentlig prisstegring genom höstens lönerörelser.

Vi jordbrukare kunna inte underlåta att noga överbäga läget, ty även vi återkomma, enligt vad som framgår av jordbrukspropositionen, till jordbrukets prisfrågor, därest pris- och lönestoppet slopas den 1 januari. Även finansministern påpekar i sin proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1950/51, att man har att förvänta krav från jordbrukets sida på inkomstförbättringar, motsvarande de lönestegringar, som uppnås inom övriga yrkesgrupper. Enligt tidigare löften från riksdagen har jordbrukets arbetskraft även rätt till en fortgående inkomstförbättring för att utjäma inkomstklyftan mellan den och jämförbar arbetskraft.

Ang. subventionering av vissa varor m. m.

Socialdemokratiska partiet och bondeförbundet — jag sätter frågetecken för övriga partier — äro sålunda överens om det berättigade i att jordbrukets arbetskraft skall få följa med i löneutvecklingen, och jag hoppas att vi också äro överens om att låglönegrupperna, i den mån nationalinkomsten stiger, efter hand skola erhålla lika god arbetsinkomst som arbetargrupper med jämförbara arbetsuppgifter.

I fackföreningsrörelsens tidskrift framhålles bland annat att en allmän lönestegring av 5 procent motsvarar en inkomsthöjning för jordbrukarna av storleksordningen 100 miljoner kronor, d. v. s. en mjölkprishöjning med 3 öre.

Vidare vet man att vissa löntagare så snart lönestoppet upphör ha juridisk rätt att omedelbart få en löneförhöjning med en sammanlagd summa av cirka 100 miljoner kronor. I årets statsverksproposition har anförts, att en ändring av statstjänstemännens rörliga tillägg från 12 till 18 procent skulle medföra en utgiftsökning av 40—50 miljoner kronor. Varje procentenhet skulle sålunda betyda en utgiftsökning av 7—8 miljoner kronor. En motsvarande höjning för de kommunalanställda torde medföra ungefär lika mycket i kostnadsökning för kommunerna. Man bör sålunda kunna beräkna, att det för skattebetalarna blir billigare att betala den ifrågasatta subventionen än de ökade lönekostnader, som kunna väntas bli följden av ett snabbt borttagande av alla subventioner.

Inom LO synes man räkna med att subventionernas borttagande kommer att vid årsskiftet innebära en höjning av levnadskostnaderna med 2 å 3 enheter och vid halvårsskiftet 1951 med ytterligare några enheter. Härutöver räknar man med prisstegringseffekten av en eventuell lönerörelse.

Alla som känna de faktorer, som kunna spela in vid höstens underhandlingar, borde enligt min uppfattning vara synnerligen angelägna att medverka till att löne- och prisrörelserna kunna bemästras, så att vi inte åter råka in i inflation med en ny devalvering som följd.

Med anledning av den föregående debatten från kommunisternas sida, där man vill skylla devalveringen av den svenska kronan på dekret från Amerikas förenta stater, vågar jag, inom parentes sagt, påstå, att om kommunisterna skulle få manövrera lönerörelserna i höst, ginge vi säkerligen en inflation med en ny devalvering till mötes.

Jag instämmer sålunda med finansministern, att »det gäller att skapa garantier för att de mödosamt vunna resultaten av de senaste årens stabiliseringspolitik icke spolieras». Detta är orsaken till att jag anser det angeläget att man har några strängar kvar när det gäller att spela upp vid den kommande rundabordskonferensen; därför röstade jag häromdagen för ännu en tids bibehållande av priskontrollen, och i dag kommer jag att rösta för bibehållande av subventionen på bomull och hudar under en tid under år 1951.

Ett slopande av subventionerna på bomull och hudar skulle enligt uppgift medföra minst ett par enheters uppgång av levnadskostnadsindex, och särskilt skodonen skulle stiga betydligt i pris. Det är självklart att dylika faktorer komma att inverka på löntagarnas bedömanden av läget. Vad ett slopande av dessa subventioner under år 1951 kan komma att betyda, är för dagen omöjligt att avgöra, men självfallet måste det vara till fördel för avtalsförhandlingarna, att man vid pris- och lönestoppets slopande har möjlighet att hålla de stigande levnadskostnaderna under en viss kontroll. Högern och folkpartiet ha tydligen inget intresse för detta, utan jag tycker mig ha funnit, icke minst av deras tidningspress, att de i stället ha en inbördes konkurrens om att hävda frihetskravet. Man skall ha bort, som herr Weltje nyss sade, alla regleringar, alla subventioner och över huvud taget allt som kan hindra den enskildes handlingsfrihet.

Även målet för det parti, jag tillhör, i dess strävanden är ett samhälle, som ger medborgarna största möjliga mått av frihet, trivsel och trygghet. Då emellertid den ekonomiska politikens uppgift är att skapa förutsättningar för ökat väl-

Ang. subventionering av vissa varor m. m.

stånd och höjd levnadsstandard, vilja vi som riktlinje för den ekonomiska politiken förorda en praktisk medelväg mellan den ekonomiska liberalismen och socialismen.

Privat äganderätt och enskilt initiativ utgöra även enligt vår uppfattning grundvalarna för det ekonomiska framåtskridandet, och företagsamheten skall äga möjlighet att utan statliga ingripanden fritt utveckla sig men inom de gränser, som i hela samhällets intresse måste sättas.

Vissa ingripanden anse vi alltså nödvändiga, och vi hoppas att härvidlag staten och näringslivet skola kunna samarbeta för att uppnå bättre försörjning och förebygga kriser och arbetslöshet.

Vi förbehålla oss alltså för vår del rätten att vid varje särskilt tillfälle bedöma, huruvida ett statligt ingrepp är nödvändigt för det helas bästa, och jag har för min del i föreliggande ärende, herr talman, bedömt läget så, att det är klokt att följa utskottets förslag, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Herr BERGVALL: Herr talman! Det var ett relativt originellt slut på herr von Helands anförande. Han sade i ett tidigare skede av sitt anförande, att han inte skulle lägga några i egentlig mening principiella synpunkter på detta ämne, men han slutade med mycket stort eftertryck och mycken känsla med de tänkvärda, för att icke säga djupsinniga orden: »Jag förbehåller mig på mitt partis vägnar att bedöma varje fråga om ett statligt ingripande med hänsyn till om det är motiverat eller icke.» Jag undrar, om det existerar någon nu levande människa, som handlar efter annan princip än att man bedömer ett föreslaget ingrepp efter måttstocken om det är befogat eller icke. Detta är väl, skulle jag tro, den enkla levnadsregel, som vi alla litet till mans måste följa.

Sedan vill jag säga en sak till i fråga om herr von Helands resonemang. Jag förstär inte riktigt, hur han i detta sammanhang kan komma in på frågan om jordbrukspolitiken och jordbrukarbe-

folkningens inkomster och låglönegruppernas läge, ty hela problemet om inkomstfördelningen i samhället är ju principiellt och praktiskt fullkomligt oberoende av om man bibehåller eller tar bort dessa subventioner. Det beror på helt andra faktorer. För löntagarnas del bestäms det ju helt enkelt av penningvärdets utveckling och av den lönenivå, som fastställs för dem; för jordbrukets del är det en fråga om priset på jordbrukets produkter — och där ha jordbrukarna gjort alla möjliga reservationer. Herr von Helands mycket vittgående spekulationer tror jag att vi kunna lämna åt sitt värde.

Sedan vill jag säga att jag är litet orolig när det gäller herr von Helands uttalande på en punkt. Jag vågar i det längsta hoppas att jag missuppfattat honom och att han inte sade vad jag tyckte att han sade, nämligen att om vi toge bort dessa subventioner, kunde det till och med hända, att statstjänstemännen skulle ha 6 procents löneförhöjning, vilket skulle betyda en utgiftsökning med 40—50 miljoner kronor. Jag fattade det så, men jag reserverar mig för om det är en missuppfattning. Han hade ju manus till anförandet och kan läsa upp en gång till vad han sagt. Om jag inte uppfattat riktigt får jag väl höra förklaringen sedan.

Jag vill rikta en direkt fråga till herr von Heland. Är inte herr von Heland hundra procentigt på det klara med att stats- och kommunaltjänstemännen, som hårdare än andra löntagargrupper ha fått känna lönestoppets tryck, vid årsskiftet, när förhandlingar om lönerna i övrigt släppas lösa, böra ha rätt att kräva den kompensation, som herr von Heland här talade om? Den historien lär inte vara beroende av om vi ha subventionerna på hudar eller bomull kvar eller ej, utan beroende av helt andra faktorer.

Jag var en gång i tiden med på införandet av dessa subventioner för hudar och bomull. Jag tyckte det var rimligt och riktigt som en temporär krisåtgärd, och jag röstade också vid devalveringens inträffande för de tillfälliga sub-

Ang. subventionering av vissa varor m. m.

ventioner, som vi då införde, därför att jag ansåg det orättfärdigt att i en lönestoppperiod, då man skulle hålla medborgarnas inkomster nere, betunga dem med högre priser. Jag var beredd att göra detta då, men jag delar helt den skepsis emot det förnuftiga i subventionspolitiken, som kommit till uttryck i, såvitt jag vet, vartenda utlåtande, som sett dagens ljus i regeringen, i bankoutskottet, i andra utskott, i riksdagen o. s. v. Av detta bör man väl lära en sak, och det är, att man bör bli av med subventionerna, så fort detta över huvud taget är möjligt. Och jag har svårt att tänka mig en lämpligare tidpunkt än den, då man låter lönefrågor och dylika frågor bli föremål för fria förhandlingar mellan parterna på gammalt beprövat sätt. Om vi skjuta upp saken, tror jag att reservanterna ha alldeles rätt i att vi kunna riskera den ogynnsamma effekt av prishöjningar på grund av subventionernas borttagande, som herr von Heland talade om inte bara en utan två gånger.

Hur orimligt subventionssystemet egentligen är, tycker jag man förstår bäst, om man gör följande resonemang — jag skall då bara hålla mig till stats- och kommunaltjänstemännen. De ha ju sina löner indexreglerade. Om index hindras att stiga, kunna de sålunda inte få någon löneförhöjning. Man använder subventionerna för att hindra index att stiga. Subventionerna betalas emellertid medelst skatter, som tas ut av samma kategorier. Det skulle säkert inte vara förenat med oöverstigligen svårigheter att räkna ut den gräns, vid vilken det sär- egna förhållandet inträffar, att man skattevägen får bidra med mer till subventionernas betalande än man har i valuta av subventionerna — och detta allt i syfte att hålla sina egna löner nere.

Jag tycker nog att detta tillhör det ur ekonomisk synpunkt och ur det sun- da förnuftets synpunkt orimligaste av alla arrangemang, jag kan tänka mig, nämligen att tvinga folk att betala peng- ar för en åtgärd, av vilken de ha mind- re nytta än de eljest skulle ha av de pengar, de sålunda ge ut, allt i syfte att

hålla sin egen lön nere. Jag undrar, hur länge den principen skall accepteras av det svenska folket.

Subventionerna kunna inte rimligen accepteras annat än i en situation, där stora samhällsvärden stå på spel, och det tyckte jag var fallet vid tiden för devalveringen. När vi hade lönestopp, tyckte jag det var moraliskt orättvist att släppa lös en prishöjning. Nu anser jag att det ligger till på ett helt annat sätt, och jag undrar, om man egentligen på regeringssidan är lika konungsk som herr von Heland i fråga om försvaran- det av subventionerna. Härvidlag tycker jag mig hos regeringen spåra en helt annan skepsis och tveksamhet, som ger vissa löften för framtiden och som bott- nar, hoppas jag, i en resolut vilja att för framtiden bli av med subventionerna.

Jag vill ytterligare tillägga, att om vi skulle räkna ut vid vilken inkomst den konstiga situation, jag antytt, inträder, skulle jag våga en gissning att vi skulle finna att den inkomstnivån är mycket lägre än herrarna tro.

Herr talman, när jag summerar alla dessa omständigheter — när jag konstaterar, hurudan stämningen varit i fråga om subventionerna, deras orimlighet ur ekonomisk synpunkt, och konstaterar nödvändigheten av att ha en utomordentligt stark motivering för dem, om man skall ha dem kvar, och därtill lägger den situation, som inträder vid års- skiftet — tror jag sannerligen, att det finns verkligt starka motiv för reser- vanternas hemställan.

Herr von HELAND (kort genmäle): Herr talman! Herr Bergvall påstod att alla bedöma subventionsfrågan ur den synpunkten, om detta ingrepp är befo- gat eller icke, och jag försökte motivera, varför jag ansåg det i detta fall vara be- fogat. Jag vet inte vilka anspråk lönta- garna komma med och anförde inte några fixa siffror ur den synpunkten, utan meddelade här endast vad en viss procentuell löneförhöjning för tjänste- männen kommer att betyda i miljoner räknat.

Ang. subventionering av vissa varor m. m.

Vidare tog jag några exempel för att belysa vad en ökning i index med vissa enheter skulle kunna betyda i prisstegring per år. Jag kritiserade högern och folkpartiet för att de inte reflektera över dessa saker, när de ta ställning till denna fråga, utan bedöma den mera isolerat som en ren subventionsfråga utan att tänka på den inverkan detta kan ha vid rundabordskonferensen i höst. Man vill här nämligen ta bort de medel, som kunna begränsa anspråken i höst. Häromdagen ville man ta bort priskontrollnämnden, och nu vill man ta bort en annan sträng på bågen, som man kan begagna sig av vid dessa underhandlingar.

Min fråga, herr Bergvall, är ännu obesvarad: Vart tar det vägen? Kunna högern och folkpartiet svara på frågan: Vart tar det vägen, om man följer den linje, som de förordade? De lämna allting fritt utan hämsko. Den frågan tycker jag man är skyldig att besvara i dag. Men ni ha underlåtit att ange vilka aspekter ni ha på den punkten.

Herr Bergvall drog upp ett exempel om skatter contra subventioner och löner. Men jag tyckte att herr Bergvalls ekvation var ännu konstigare: låt lönerna stiga och låt priserna stiga, sedan komma löntagarna och vilja ha ökade löner igen! Vad tjäna löntagarna, herr Bergvall, på den saken? Blir det mera förtjänst? Nackdelen därmed är, att då kommer inflationen, och då få vi kanske en ny devalvering.

Herr Bergvall har inte övertygat mig om att det är riktigt att resonera så ensidigt i denna fråga. Bör man inte i stället verkligen fundera över hur utvecklingen kan bli här i landet i framtiden, och är det inte klokt att försöka ha några medel till sitt förfogande vid de resonemang, som komma att föras i höst?

När man läser folkpartiets och högerns tidningar, förstår man delvis aktionen, ty det har ju blivit en väldig konkurrens mellan högern och folkpartiet i dessa tider icke minst om tjänstemännens lönefråga. Nästan varje dag ser man i deras tidningar uttalanden om hur eftersatta o. s. v. tjänstemännen äro.

Vi närma oss ju nu valet i höst, och då ha också på de sista dagarna socialdemokraterna tagit upp lönefrågorna. Jag tycker, att tjänstemännen böra få sina berättigade anspråk tillgodosedda, men det skall ske också under ett bedömande av hur andra grupper ha det.

Herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! Det kanske kan vara berättigat, när vi stå i den situationen att vi diskutera de här subventionerna på nytt, att göra det från den utgångspunkten att det gäller bara en relativt kort tid och ett par varuslag.

Jag erinrar om utvecklingen från tiden för devalveringen. Det var rätt många ledamöter av riksdagen, som med mycket stor säkerhet för att inte säga tvärsäkerhet ville göra gällande, att vad som föreslogs i höstas skulle medföra mycket långtgående och allvarliga konsekvenser för vårt lands ekonomi. Vi våga väl nu säga, att utvecklingen i stort sett har blivit den vi räknade med. De anslag, som riksdagen beviljade, komma att vara tillräckliga för de ändamål, som avsågos — om inte någonting alldeles speciellt och nu oförutsett inträffar.

Vi äro ju överens om att subventionerna på t. ex. bränsle och vissa livsmedel skola upphöra i och med innevarande kalenderårs utgång, men för två varuslag, nämligen bomull och hudar, har regeringen begärt, att anslagen skulle avvågas så, att de finge räcka under hela budgetåret. Det har frågats, varför vi ha gjort detta. Jag tror att man kortast kan uttrycka det så, att vi känna behov av att få en fullmakt av detta slag inför den utveckling, som vi kunna förutse under instundande höst och i början av nästa år. Det kan vara ändamålsenligt ur samhällsekonomiska synpunkter, att det finns möjligheter för regeringen att, om så blir lämpligt, sätta in dessa pengar, och jag betonar uttryckligen, att detta icke innebär, att vi redan nu skulle säga, att vi komma att fortsätta att subventionera, så länge dessa pengar räcka, utan det får bli beroende av situationen i höst.

Ang. subventionering av vissa varor m. m.

Nu har det ju här från olika håll uttalats bekymmer för att om man går med på Kungl. Maj:ts proposition, skulle vi aldrig komma ur detta träsk med subventioner. Men så kan det väl ändå inte vara, utan i den mån som man nu beviljar detta anslag, blir det ju nödvändigt för regeringen att komma till riksdagen på nytt, om det skulle inträffa sådana ting som skulle motivera ytterligare anslag för ändamålet. I princip äro vi ju överens om att subventionerna nu böra avvecklas. Det är bara fråga om i vilken takt man kan avveckla dem. Alla de nya subventioner, som infördes i höstas, komma att avvecklas. Det har alltså gått som vi då hoppades att det skulle bli möjligt att handla.

Herr Wehtje ställde frågan: Har regeringen planerat någonting för avvecklingen av subventionerna? Det går inte, sade han, att släppa utvecklingen fri, ty detta skulle vålla svårigheter bland annat för företagarna. Jag vill då säga, att när det gäller subventionerna på livsmedel har jag aldrig kunnat föreställa mig, att en avveckling skulle vålla några svårigheter. Subventionerna i fråga om bränsle ligga helt under vår kontroll. Där kunna vi avväga precis vilken mängd av bränsle, konsumenterna ha rätt att köpa till subventionerade priser, och kunna avbryta vid en bestämd tidpunkt. I fråga om hudar och bomull är det klart, att läget kan vara litet mera komplicerat — det vill jag inte bestrida — men nog skall det vara möjligt att med vederbörande branscher åstadkomma rimliga uppgörelser beträffande denna avveckling. Däremot är det inte så, som herr Andrén synes tro, att man med import- och valutakontroll skulle kunna garantera, att det inte blir några spekulationsföreteelser på den svenska marknaden. Det är ett missförstånd, det vill jag betona, och utan att gå närmare in på vilka företeelser som kunna komma till synes i ett läge, då man spekulerar i att varupriserna skola stiga, vill jag bara ha framhållit, att det ur allmänna synpunkter — och jag tror även ur de företagens synpunkt som äro intresserade av att inte några osunda företeelser

komma till synes — kan vara ändamålsenligt att ha möjligheter att sätta in dessa subventioner under en viss kortare period. Det gäller ju bara ett halvt år. Valutakontroll och importkontroll kunna icke hjälpa oss i detta avseende.

I övrigt vill jag endast framhålla, att det inte råder några delade meningar om önskvärdheten av att avveckla subventionerna och därmed undanröja de svårigheter vilka — som det påpekats här i debatten — uppstå på grund av den dubbla prisnivån på en mängd områden. På den punkten kan man ju bara säga, att man nu på allt flera av dessa områden anpassar den svenska prisnivån till den internationella. Jag behöver bara erinra om trävarorna, pappersmassan o. s. v. Det blir måhända inte så stora problem som man har velat göra gällande, utan jag tror att det även i detta avseende skall kunna gå att finna lämpliga former för den anpassning till en mera normal utveckling som vi alla vänta på.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN:** Herr talman! Jag anser att man bör avveckla dessa subventioner så snart det låter sig göra. Men att jag här biträtt utskottets förslag, beror på att jag vill att övergången skall kunna bli något mjukare, och detta åsyftade ju även herr Wehtje. Jag menar, att om man tar bort alla subventioner vid ett visst datum, den 1 januari 1951, då många avtal upphöra att gälla och nya avtalsförhandlingar skola föras, måste man, om borttagandet av subventionerna skulle leda till en prisförhöjning på dessa viktiga varor och därmed till en höjning av levnadskostnadsindex, befara att vid dessa avtalsuppgörelser uppstå svårigheter, som kunna medföra allvarliga konsekvenser. Därför har ju utskottsmajoriteten sagt, att den vill att dessa subventioner skola kunna få fortgå några månader in på år 1951. Jag anser att man därigenom bidrar till en mjukare övergång än om man avskär samtliga subventioner vid ett visst tillfälle.

Nu frågade visserligen herr Bergvall:

Ang. subventionering av vissa varor m. m.

»Vad är det för mening med subventionerna, när de skattskyldiga själva få betala dem, så att bildligt talat man tar från den ena handen och lägger i den andra?» Men varför ha vi infört subventionerna? Jo, för att hindra priset på vissa nödvändighetsvaror för den stora allmänheten att stiga alltför mycket. Varför bestämde vi t. ex. vissa priser på brödsäd och bröd under krigstiden? Det var ju en sådan allmännyttig vara, som herr Bergvall sade, där det är mycket viktigt, att inte priserna få stiga för högt. Men de två varugrupper det här gäller — hudar och bomull — äro ju också varor som inverka betydligt på index såsom beklädnadsvaror. Om nu t. ex. priset på hudar får stiga så mycket, att det skulle förhöja priset på skor med 5—8 kronor per par, som jag hört att ett upphävande av subventionen skulle leda till, och likaså priset på bomull skulle stiga avsevärt och därigenom kostnaden för beklädnaden, måste det ju anses önskvärt att här få en mjukare övergång.

Nu har statsrådet givit till känna, att han vill avveckla systemet, men han vill ha möjlighet till en mjukare övergång och önskar att riksdagen skall lämna honom den. Det är det, vi velat medge inom det parti jag tillhör, och jag tror att vi därmed gagna saken lika bra, som om vi skulle säga: »Nu få inte subventionerna fortgå en dag längre än till den och den tiden.» Ge statsrådet en möjlighet att själv bedöma detta, och jag tror det kanske kan leda till bättre resultat när det gäller övergången till fri handel!

Jag finner, herr talman, i frågans nuvarande läge inte någon större risk i att ge regeringen den begärda fullmakten, och jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ANDRÉN: Herr talman! Jag begärde ordet för att något kommentera herr von Helands visserligen väl förberedda men kanske inte lika väl genomtänkta anförande. Nu har herr Bergvall så grundligt kommenterat detta, att jag

inte har mycket att tillägga. Men en enda punkt lämnade herr Bergvall utanför diskussionen, och det var herr von Helands mycket klara antydningar om en ny devalvering. Vad man kan diskutera i nuvarande situation, det är naturligtvis, om inte devalveringen förra hösten gick för långt. Finns det någon människa i ansvarig ställning som i nuvarande läge skulle vilja tala om en ny devalvering? När herr von Heland uppträder å bondeförbundets vägnar, skulle man ju möjligen kunna tro att han talar i ansvarig ställning.

I sin iver att försvara Kungl. Maj:ts proposition var herr von Heland mera konungslig än konungen själv. Jag kunde inte annat än med tacksamhet och tillfredsställelse konstatera den försiktighet, varmed vår handelsminister talade. Han har på denna punkt varit ytterligt tveksam och försiktig redan i propositionen, och nu sade han uttryckligen, att vad regeringen begärde var en fullmakt, men han antydde också, att det inte var säkert, att denna fullmakt komme att begagnas, i varje fall inte fullständigt. Jag fattade hans uttalande på det sättet, att det var hans mening att inte begagna fullmakten allt för länge.

Jag kan på grund av den inblick, jag genom tillfälligheternas spel har fått på industrisidan, konstatera, att det har varit ett mycket gott samarbete mellan myndigheterna och textilindustriföretagen, när det gäller inköpen av råvaror, och jag tror också att detta samarbete skall hålla även i fortsättningen och att man därför icke behöver räkna med några sådana lagringsinköp i spekulativt syfte, varom propositionen talat. Tidigare har i varje fall den valutakontroll — jag talar inte om importkontrollen — som har stått till regeringens förfogande, varit ett sådant medel, att man redan därför har ansett det vara nödigt och riktigt att iaktta den allra största försiktighet.

Jag har ingen anledning att frånga det yrkande som jag förut har ställt. Men jag bör kanhända, innan jag slutar, ge herr von Heland ett litet lugnande medel. Herr von Heland var gång efter

Ang. subventionering av vissa varor m. m.

annan inne på jordbrukspolitiken. Vi veta ju, att de subventioner, som enligt 1947 års jordbrukspolitik skola givas åt jordbruket, inte alls äro i farozonen genom det beslut som nu skall fattas. Jag tycker därför, att herr von Heland kan stilla, inte bara sin oro, utan också sitt svärd.

Herr OHLON: Herr talman! Herr von Heland frågade retoriskt för en stund sedan: »Vad tänka folkpartiet och högern på?» Jo, vi tänka på att lönestoppet ändå kommer att upphöra från och med den 1 januari 1951 och att vi då måste taga en anpassningsprocess. Varför inte göra denna process kort i ett sammanhang i stället för att göra den på ett mera pinsamt sätt i två etapper?

Jag tror att det var herr Gränebo, som skildrade vilka stora risker som skulle följa med att man toge bort subventionerna på bomull och hudar. Till det vill jag svara, att mig veterligt ha vi osedvanligt stora lager av skor här i landet, och vi ha även rätt stora lager av textilier. För övrigt veta vi ju, att allmänheten har en förmåga att, om det blir en prisstegring på vissa varor, övergå till andra och prisbilligare.

Jag tror därför inte att ett borttagande av de subventioner, som det här är fråga om, kommer att få den förödande och indexhöjande effekt som har skildrats i debatten här i dag.

Herr von HELAND: Herr talman! Jag konstaterar med tillfredsställelse, att herr Ohlon försökt svara på den fråga jag ställde till högern och folkpartiet, fast jag ju inte vet, om han talade även å högerens vägnar. Herr Ohlon ansåg emellertid att lönestoppet kommer att upphöra den 1 januari och att man bör försöka att då få en anpassningsprocess på en gång. Ja, det ligger naturligtvis någonting i vad herr Ohlon säger, om man är på det klara med att det eljest måste bli två anpassningsprocesser, men för det första är ju detta inte säkert, om

man följer utskottets förslag, och för det andra är det min uppfattning, att om regeringen har bland annat denna fullmakt om subventioner på bomull och hudar kvar, så kan detta underlätta de säkerligen mycket svåra underhandlingarna i höst.

Från herr Andrén fick jag ju som vanligt inte något svar i sak, utan han svarade på det eleganta sätt, på vilket han brukar svara. Herr Andrén ansåg att jag hade förberett mig väl men att anförandet var mindre väl genomtänkt. Ja, jag har verkligen förberett mig på detta. Jag har funderat mycket på de svårigheter som komma att möta, när det i höst gäller att klara av stabiliseringspolitikens avslutning, och jag får säga, att jag som riksdagsman känner bekymmer över de svårigheter som då komma att möta. Men, herr Andrén, då herr Andrén påstår, att jag hade väl förberett men mindre väl genomtänkt mitt anförande, får jag ju säga, att det är dock bättre än att aldrig vara förberedd och aldrig ha genomtänkt någonting, herr Andrén! Det är kanske det som gör, att herr Andrén har så svårt att svara i sak, när det gäller sådana här frågor, och det var väl också det som åstadkom, att herr Andrén kom med en ren felaktighet. Herr Andrén ville lugna mig genom att säga, att jordbrukssubventionerna inte voro i farozonen. Ja men, herr Andrén, jordbruket *har* ingen subventionering. De subventioner, som nu ges, ges åt konsumenterna för att icke jordbrukspri-serna skola stiga till en höjd som förorsakar lönerörelser. Här ha vi således precis samma företeelse som när det gäller bomulls- och hudfrågan, och om herr Andrén studerade de frågorna och förberedde sig och tänkte igenom dem, är det möjligt att herr Andrén hade sett sammanhanget just beträffande jordbrukets frågor, industriens frågor och tjänstemännens löner o. s. v., vilket jag alltså inte tillräckligt väl genomtänkt enligt professorsnans anmärkningar men som jag dock försökt förbereda mig på. Jag har därvid kommit till det resultatet, att det på det hela taget är bättre, om man låter Kungl. Maj:t ett halvt år framåt behålla

Om anslag till Svenska eldbegängelseföreningen.

fullmakten att lämna subvention på bomull och hudar.

Herr ANDRÉN: Herr talman! Det är inte min mening att förlänga denna debatt, men så mycket vill jag ändå gärna säga, att de enkla sammanhang, som herr von Heland denna gång drog upp, dem har även jag tänkt på.

Då herr von Heland erinrade om att en fråga, som han ställt, inte hade blivit besvarad, vill jag helt enkelt hänvisa till att jag på den punkten helt och hållet delar den uppfattning som herr Ohlon redan givit uttryck åt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markförvärv för försvaret m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om anslag till Svenska eldbegängelseföreningen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 134, i anledning av väckta motioner om anslag till Svenska eldbegängelseföreningens upplysnings- och propagandaverksamhet.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Fahlander* m. fl. (I: 45) och den andra inom andra kammaren av herr *von Friesen* m. fl. (II: 254), hade hemställts, att riksdagen ville för Svenska eldbegängelseföreningens upplysnings- och propagandaverksamhet för budgetåret 1950/51 anvisa ett belopp av 20 000 kronor.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 45 och II: 254 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Leander*, *Johan Eric Ericson*, *Hesselbom*, *Mårtensson* i Uddevalla, *Bergstrand* och *Åkerström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 45 och II: 254 till Bidrag till Svenska eldbegängelseföreningens upplysnings- och propagandaverksamhet för budgetåret 1950/51 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 20 000 kronor.

Herr ERICSON, JOHAN ERIC: Herr talman! Riksdagen är ju med hänsyn till det ekonomiska läget synnerligen försiktig med anslag på grund av motioner. Denna försiktighet är ju förklarlig. Jag är emellertid övertygad om att motionärerna i den föreliggande frågan icke skulle ha kommit med sitt förslag, om de icke hade ansett, att de pengar som kunna anslås till att understödja Svenska eldbegängelseföreningens upplysningsverksamhet komma igen många gånger om genom de möjligheter till besparingar för både den enskilde och samhället, som en allmänare anslutning till eldbegängelseiden skulle möjliggöra. Det finns olika skäl som tala för eldbegängelseskicket, men jag inskränker mig till att betona de ekonomiska. För det allmänna ha nämligen de ekonomiska synpunkterna det allra största intresse.

Om eldbegängelseskicket användes mera allmänt, skulle detta innebära betydande besparingar i kostnaderna för utvidgning av gamla kyrkogårdar och för anläggning av nya. Jag har på nära håll haft tillfälle att se hurusom kyrkogårdsfrågorna ha stor ekonomisk räckvidd. I min hemstad blev det för något år sedan nödvändigt att anlägga en tredje kyrkogård. Därvid måste produktiv åkermark inköpas och förvandlas till kyrkogård. Kostnaderna för markinköp och anläggning av kyrkogård voro betydande. Jag kan också framhålla, att just dessa kostnader föranledde beslut om byggandet

Om anslag till Svenska eldbegängelseföreningen.

av krematorium i förhoppning om att frågan om utvidgning av kyrkogården ej skulle tränga sig på allt för hastigt, men infriandet av denna förhoppning är ju beroende på hur församlingsborna förhålla sig till detta begängelseskick. Det är otvivelaktigt så, att en allmänna- re övergång till eldbegängelse i stället för jordbegravning skulle medföra, att dyrbar och produktiv mark i betydligt mindre omfattning än nu behöfve för- vandlas till kyrkogårdar. Att förhållan- dena äro ungefärligen likadana över hela landet, framgår av att det enligt uppgift nu finns 29 krematorier i lan- det och att inte mindre än ett femtiotal nya planeras.

Utskottet har i sitt utlåtande i anled- ning av de väckta motionerna om an- slag till Svenska eldbegängelseförening- en skrivit mycket välvilligt och betonat betydelsen av att nya krematorier kom- ma till stånd. Utskottet har givetvis all- deles rätt i detta, men jag vill framhålla, att det inte är nog med nya krematorier. En given förutsättning för att kremato- rierna skola komma till nytta är att vårt folk mer och mer förstår och accepterar de motiv — ekonomiska och andra — som tala för eldbegängelseidén. Det är denna förståelse hos den stora allmän- heten, som föreningen till hela samhäl- lets gagn vill försöka åstadkomma.

På dessa skäl ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fo- gade reservationen.

Häri instämde herrar *Fahlander, Nor- man* och *Heüman*.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu förevarande ut- låtandet annat yrkande ej förekommit, än att kammaren skulle antaga det för- slag, som innefattades i den vid utlå- tandet avgivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt berörda yrkande; och för- klarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja be- svarad.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 46, i anledning av väckta motioner angående ändrade bestämmelser rörän- de taxeringsförfarandet m. m.;

nr 47, i anledning av väckt motion angående åtgärder mot skattefusk; och nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 239 med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av tredje lagutskottets utlåtande nr 16, i anled- ning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbild- ning i stad, m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets memorial nr 17, angående granskning av de i stats- rådet förda protokoll;

statsutskottets utlåtanden:

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budget- året 1950/51 till främjande av bostads- försörjningen m. m. jämte i ämnet väck- ta motioner;

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budget- året 1950/51 till ersättningar i anled- ning av olycksfall i arbete m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bud- getåret 1950/51 till centraldepån för blindas arbeten m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställ- ning om anslag för budgetåret 1950/51 till oförutsedda utgifter;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1950/ 51 till avskrivning av oreglerade kapi- talmedelsförluster;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt elektrifiering av statsbananätet m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till stensättning av vägar för budgetåret 1950/51 jämte i ämnet väckta motioner;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie tjänster vid kommunikationsverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt inrikes lufttrafik jämte i ämnet väckta motioner;

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upptagande å riksstaten för budgetåret 1950/51 av underskottet för luftfartsfonden jämte i ämnet väckta motioner;

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt vissa i statens tjänst anställda personer m. m. jämte motionsvis gjord framställning om pension;

nr 146, i anledning av väckta motioner om ersättning åt I. L. Homman i anledning av olycksfall i arbete;

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlöningsm. fl. anslag under fjärde huvudtiteln för budgetåret 1950/51 m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till militäresättningsförordning m. m., såvitt avser anslagsfrågan;

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av två till lägerplatsen i Vännäs hörande markområden;

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.;

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i riktlinjerna för den statliga exportkrediten jämte i ämnet väckta motioner;

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts

förslag till stat för riksgälds-fonden för budgetåret 1950/51;

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1949/50, i vad propositionen avser vissa avskrivningar av nya kapitalinvesteringar;

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att tillerkänna Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag samt Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund fortsatt rätt till viss malmbrytning utöver i gällande malmavtal medgivna kvantiteter; samt

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till avlöningsbestämmelser för övningslärare och kyrkomusiker m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 20 § 1 och 2 mom. förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden och memorial:

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjes-skatt, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 54, i anledning av väckt motion om upptagande av en särskild skatt på exportens devalveringsvinster; samt

nr 56, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets

betänkande nr 51 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 237, såvitt propositionen avser förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om tillägg av statsmedel å vissa ersättningar enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till militärensättningsförordning m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott;

nr 40, i anledning av väckta motioner dels om utredning av förutsättningarna för ett system med efter pensioneringsåldern differentierade folkpensionsförmåner, dels om successiv minskning av de inkomstprövade avdragen på statliga och kommunala förmåner jämlikt folkpensioneringslagen och därtill anslutna författningar, dels ock om översyn av bestämmelserna i lagen om folkpensionering; samt

nr 41, i anledning av väckta motioner om avskaffande av bostadskostnadsgrupperingen inom folkpensioneringen m. m.;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser rörande mantalsskrivningen för år 1951 i anledning av folkräkningen den 31 december 1950; samt

nr 19, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 14 juni 1928 (nr 289) angående handel med utsädesvaror, dels ock en i ämnet väckt motion;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 32, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till stödjande av odlingen utav bruna bönor samt av hamp- och linodlingen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 33, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Prisclearing å kaffe;

nr 34, med anledning av väckta motioner om inrättande av ett fiskets forskningsråd;

nr 35, med anledning av väckta motioner om beredande av möjlighet för hushållningssällskapen att genom lantbruksnämndernas förmedling erhålla lån för inköp av gårdar att drivas som ekonomiska demonstrationsjordbruk;

nr 36, med anledning av väckta motioner angående formerna för samarbete mellan hushållningssällskap och lands-ting;

nr 37, med anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser angående val av lantbruksombud;

nr 38, med anledning av väckta motioner om utredning rörande organisationen av potatiskontrollen inom landet;

nr 39, med anledning av väckta motioner om anskaffande av ett statligt undersökningsfartyg av fiskebåtstyp;

nr 40, med anledning av väckt motion angående viss upplysningsverksamhet på fiskets område;

nr 41, med anledning av väckta motioner om åtgärder i syfte att förbättra beståndet av lax i svenska fiskevatten m. m.; samt

nr 42, med anledning av väckta motioner om uppförande av en wallboardfabrik i anslutning till statens sågverk i Mora; ävensom

första kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtanden:

nr 29, i anledning av väckta motioner dels om utredning av vissa jordbrukarhustrurs och likställdas semesterproblem, dels angående utredning av frågan om semester för företagare och deras hustrur inom jordbruket, dels om beredande av semester åt i lantbruket sys-selsatta, å vilka semesterlagen icke äger

tillämpning, dels ock om beredande av en verklig folksemester åt alla svenska medborgare; samt

nr 31, i anledning av motioner dels om användande av inhemskt vedbränsle vid statens stationära värmeanläggningar och dels angående vidgad användning av inhemskt vedbränsle.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa lånefonder för budgetåret 1950/51, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronan tillhöriga fastigheter;

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till Jordbrukarungdomens förbund jämte i ämnet väckta motioner;

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av viss mark från kronoparken Asa i Asa socken, Kronobergs län, till skogsvårdsgård;

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i personalförteckningen för domänverket; och

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tillägsstat II till riksstaten för budgetåret 1949/50, såvitt angår nionde huvudtiteln.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om jämkning av valkretsar för val av landstingsmän; och

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med bestämmelser om tidpunkten för lagtima landstingsmöte i vissa fall.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 219, i anledning av väckta motioner angående ändrade bestämmelser rörande taxeringsförfarandet m. m.; och

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 239 med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa, m. m.

Anmälades och bordlades en av herr *Persson, Karl*, under sammanträdet till herr talmannen avlämnad, av honom och herr *Hermansson, Herbert*, undertecknad motion, nr 513, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Anmälades och bordlades en av bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan gjord anmälan, att till utskottet inkommit skrivelse från styrelsen för riksdagsbiblioteket med förslag till ändring av §§ 6, 18 och 19 av bibliotekets stadgar.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.54 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.